

Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake" 1925

<https://hdl.handle.net/1874/9541>

J A A R B O E K J E
VAN HET
O U D H E I D K U N D I G G E N O O T S C H A P
„N I F T A R L A K E”

1925

ELECTR. DRUKKERIJ H. J. SMITS
OUDE GRACHT 231 — UTRECHT

L. S.

Hierbij hebben wij het genoegen het dertiende jaarboekje aan te bieden.

Aan de schrijvers van de artikelen betuigen wij hartelijk dank voor de moeite, die zij zich hebben willen getroosten.

Bijdragen voor den volgenden jaargang worden gaarne door ons tegemoet gezien.

De Redactie van het Jaarboekje:

J. G. TH. GREVENSTUK.

Dr. D. A. W. H. SLOET.

Mr. Ds. J. W. VERBURGT.

October 1925.

BESCHERMHEER.

Mr. Dr. F. A. C. Graaf VAN LYNDEN v. SANDENBURG,
te 's-Gravenhage.

BESTUUR.

Mr. Ds. J. W. VERBURGT, Leiden, *Voorzitter*.
J. G. Th. GREVENSTUK, Baambrugge, *Secretaris*.
Dr. D. A. W. H. SLOET, Abcoude, *Bibliothecaris*.
J. D. BASTERT, Breukelen, *Penningmeester*.
W. H. KOOMANS, Haarlem.
Dr. J. A. PORTENGEN, Vreeland.

Dagel. Bestuur.

Mevr. H. W. J. SCHAAP—Van der Pek, te Ankeveen.
V. L. Baron VAN BOETZELAER, te Twello.
M. ONNES VAN NYENRODE, te Zeist.
J. WARMOLTS, te Kortenhoef.
E. A. H. A. VAN DE VELDE, te Loenen.
N. BASTERT, te Loenen.
Jhr. C. H. C. A. VAN SYPESTEYN, te Loosdrecht.
Dr. A. M. HARTOG, te Maarssen.
Mr. W. H. KÖHLER, te Maarssen.
Mr. W. B. WESTERMANN, te Maarssen.
Jhr. J. K. LAMPSINS VAN DEN VELDEN, te Utrecht.
E. G. WENTINK, te Utrecht.
JAN VAN DER LIP, te Utrecht.
KEES VALKENSTEIN, te Vleuten.
L. SCHIETHART, te Vreeland.
F. C. C. Baron VAN TUYLL VAN SEROOSKERKEN,
te Zuilen.

LEDEN.

Abcoude:

Ds. G. G. J. Bleeker.
J. de Bruijn.
Jhr. Mr. C. Dedel.
C. M. L. Kouw.
Th. Moinat.
W. F. Pape.
H. van Raan.
Joh. Rentinck.
J. F. G. Rincker.
Mevr. Roos Vlasman-Lingeman.
W. W. E. Rosenkötter.
Past. Dr. D. A. W. H. Sloet
J. Trouw.
Joan Vis.
S. C. van der Werff.

Amsterdam:

G. Ansoul.
A. J. Boom.
K. H. Broekhoff.
Jan W. den Duijn.
P. Jansen Hzn.
P. A. Kater.
L. P. G. Kerkhoff.
H. L. Klein.
H. F. L. Schöier.
Th. J. Verrijn Stuart.
J. Vriesendorp
Mr. P. L. de Vries Feijens.
L. A. Weinrich.
E. W. Wijers.

Ankeveen:

P. J. Eijma.
E. R. D. Schaap.
Mevr. H. W. J. Schaap-van der Pek.

Baambrugge:

A. van der Bijl.
Mej. D. van Doorn.
J. G. Th. Grevenstuk.
Th. E. Grevenstuk.
Mej. Wilh. F. Grevenstuk.
C. P. de Groot.
Ds. H. Haselager.
C. F. Jonkhart.
A. Schoenmaker.
Mr. J. Schoenmaker.

Baarn:

Mevr. E. H. Rutgers van Rozenburg—Baronesse van Hardenbroek.
P. E. Tegelberg.

Bilthoven:

D. R. Buma.
K. P. Maclaine Pont.

Breukelen:

J. D. Bastert.
D. J. M. Bainchi.
Johan Bleeker.
A. H. Colenbrander.
C. G. Hoekstra.
G. C. Hoekstra.
Mr. M. P. Th. à Th. van der Hoop van Slochteren.
C. de Joncheere.
E. B. van Julsingha.
H. J. van 't Lindenhout.
C. W. Matthes.

Hans Matthes.
 Deken P. W. A. Pieck.
 Ph. J. Schippers.
 Dr. K. de Snoo.
 Mevr. S. A. de Snoo-Sillevis.
 Mr. W. F. E. Spiering.
 B. G. P. Verbiest.
 Mej. J. M. E. Willink van
 Collen.
 Mej. M. E. Willink van Col-
 len.

Bussum:

Jan de Grijs.
 M. Hartzema.

Driebergen:

Jhr. P. P. de Beaufort.

's-Graveland:

Mr. D. J. A. Baron van Ha-
 rinxma thoe Slooten.

's-Gravenhage:

Bureau der Rijkscommissie
 voor de Monumenten.

Groningen:

Kapelaan F. J. Schoemaker.

Haarlem:

W. H. Koomans.
 C. Maarschalk.

Heemstede:

J. C. Brand Jr.

Hengelo (O.):

Kapelaan W. M. A. van Rijn

Hilversum:

C. L. Heek.
 Mevr. A. J. Kardux-ten
 Hoopen.

J. Kardux.
 Kolonel E. Luden.
 C. Metzelaar.
 P. A. Pijnappel.
 Wibren Wijmstra.

Hoorn:

U. G. Dorhout.

Kockengen:

Pastoor J. J. Swildens.

Kortenhoef:

Ds. J. van Bruggen.
 J. Warmolts.

Krommenie:

P. van Walbeek.

Laren:

Mevr. W. M. Terpstra-
 Reerink.

Leiden:

Mr. Ds. J. W. Verburgt.
 Dr. F. C. Wieder.

Loenen:

N. Bastert.
 G. J. Dokkum.
 J. van Holthoon.
 H. Hissink.
 J. M. C. van Kempen.
 I. A. Lantsheer.
 Mr. H. P. Loggere.
 L. L. Posthuma.
 J. Roozenschoon.
 E. A. H. A. van de Velde.

Loenersloot:

Pastoor B. J. Brouwer.
 Ir. E. Middelberg.

Mevr. de Wed. G. A. A.
Middelberg-Hallmann.

Loosdrecht:

Prof. Dr. K. H. Bouman.
Jhr. Q. J. van Swinderen
Jhr. C. H. C. A. v. Sypesteyn
W. Voogseerd.

Maarssen:

Pastoor Dr. Alph. Ariëns.
R. H. Driessen.
F. J. de Freytag.
A. M. Hartog.
L. G. James.
E. A. le Jolle.
J. M. de Muinck Keizer.
Mr. W. H. Köhler.
Dr. A. R. van Linge.
A. T. Plomp.
Mej. J. K. Plomp.
J. B. Scheuer.
C. W. E. v. Voorst v. Beest.
J. P. van Voorst van Beest.
C. E. Wolff.
Mr. W. B. Westermann.

Maarsseveen:

Frans Smithuysen.
H. Schoenmaker Ezn.

Maartensdijk:

J. L. Krom Hzn.
Dr. J. J. F. Steijling.
E. W. P. van Schaik.

Mijdrecht:

Pastoor J. Heerschop.

Nederhorst den Berg:

Mevr. C. A. Pos—Kofoed.
Mej. J. W. H. Spruit.

Nieuwersluis:

Mr. E. van Beusekom.
A. Baron de Girard de Mielec
van Coehoorn.
Mr. U. H. van Notten.

Nigtevecht:

Th. E. B. Honders.
M. H. Laddé.

Renkum:

Kapelaan A. van Hofslot

Rhenen:

J. Houtman.

Sitoebondo (Java):

Mr. Dr. L. Fr. H. J. Schöler.

Rotterdam:

Bibliotheek der gemeente
Rotterdam.

Soesterberg:

Luit. J. Th. H. v. Weeren.

Twello:

V. L. Baron van Boetzelaer.

Utrecht:

J. B. P. Biegelaar.
Dr. C. Broeksmit.
Mr. A. de Bussy.
Mej. E. W. Guldemont.
Pastoor L. J. v. d. Heijden.
Mr. J. Hooft Graafland.
O. Jonker.
Jhr. J. K. Lampsins v. d.
Velden.
H. van der Lip.
Jan van der Lip.
Jhr. L. Quarles van Ufford.
Mr. W. C. Schuylenburg.
F. J. G. Verburgt.
E. G. Wentink.

IX

Vleuten:

Kees Valkenstein.

Vreeland:

Ds. H. Th. Barbas.
C. Blatt.
H. N. Blatt.
P. J. C. Blatt.
W. H. M. Brouwer Ancher.
G. H. Hooft van Vreeland.
C. A. Lion Cachet.
Dr. J. A. Portengen.
L. Schiethart.

Weesp:

Th. J. Houtman.

Weesperkarspel:

J. C. F. Bletz.

Winterswijk:

J. L. Thielking.

Zeist:

M. Onnes van Nijenrode.

Zuilen:

J. Jonker Gzn.
F. C. C. Baron van Tuyll
van Serooskerken.

Zwolle:

Dr. G. A. B. Fijn van Draai

DONATEUR.

Amsterdam: Mr. R. H. Erdmann.

BEGUNSTIGERS.

Abcoude:

Mevr. H. C. Moinat.
D. van Teeseling.

Baambrugge:

G. Feringa.
J. van Heerden.
W. C. Smuling.

Breukelen:

S. Breuninghoff.
J. H. M. Janse.
Ds. C. J. H. Verweijs.

Kortenhoef:

J. C. Koops.

's-Gravenhage:

Mej. Dr. A. J. Portengen.

IN MEMORIAM.

Mr. H. J. Doude van
Troostwijk, Dijkgraaf van
Amstelland te Nieuwer-
sluis.

G. Fikkert, Notaris te
Loenen.
D. de Zwart Jr., Amsterdam,
Penningmeester 1912—1925.

Mr. H. J. Doude van Troostwijk.

Op den elfden Februari dezes jaars overleed op den huize Over-Holland nabij Nieuwersluis de Heer Mr. H. J. Doude van Troostwijk, Dijkgraaf van Amstelland en oud-lid van de Provinciale Staten van Utrecht.

Hij is ook burgemeester van Loenersloot en Ruwiel geweest, doch in den distributietijd heeft hij deze betrekking neergelegd.

Zijn optreden in de Statenvergaderingen kenmerkte zich daardoor, dat hij de partij-politiek niet op den voorgrond plaatste. Het was natuurlijk vanzelfsprekend, dat hij zich het meest interesseerde voor de streek, waar hij „geboren en getogen” was: de Vechtstreek.

Vandaar dat hij ook bestuurslid was van ons Oudheidkundig Genootschap. Op de voorlaatste jaarvergadering in 1924, was hij nog aanwezig en deed hij van zijne belangstelling blijken door onzen voorzitter een belangrijk archiefstuk ter hand te stellen¹⁾, ter plaatsing in het jaarboekje. Het was de laatste maal, dat wij hem mochten ontmoeten. Ongeveer acht maanden later ontsliep hij op zijne schoone buitenplaats aan de Vecht.

Utrecht, 17 November 1925.

LAMPSINS VAN DEN VELDEN.

¹⁾ Een origineele brief van Paus Adriaan VI. (Zie jaargang 1924).

JAARVERSLAG.

Op den 19 Juni 1924 werd de Algemeene Vergadering gehouden in het Hotel „de Kampioen” te Nieuwersluis.

Na opening door den Voorzitter werd door den Secretaris verslag over het afgelopen genootschapsjaar uitgebracht en deed de penningmeester rekening en verantwoording van zijn gehouden beheer.

Na het behandelen van de huishoudelijke zaken van het genootschap werd besloten tot het houden van eene excursie naar Loosdrecht en de Domkerk te Utrecht. Tot leden van de commissie werden benoemd de heeren J. D. Bastert, P. J. Eijma, Jan van der Lip, Jhr. Q. J. van Swinderen, Jhr. J. K. Lampsins van den Velden, J. W. Verburgt en J. Warmolts.

Verder kwam de vraag ter sprake of het wegens de hooge drukkosten wel gewenscht was dit jaar een jaarboekje uit te geven, omdat een zeer groot deel van de contributies hierdoor verslonden werd. Algemeen werd de uitgave echter op prijs gesteld, omdat het jaarboekje door de leden gaarne ontvangen wordt.

Hiermede waren de besprekingen geëindigd en sloot de Voorzitter de vergadering.

Voor de excursie had zich een betrekkelijk groot aantal deelnemers opgegeven.

's Morgens half elf namen 2 groote Gulliver auto's te Utrecht de eerste passagiers op en reden langs Maarssen, Breukelen, Nieuwersluis en Loenen naar Loosdrecht. Overal stonden reeds deelnemers te wachten, zoodat de groote auto's weldra geheel gevuld waren.

Door Oud-Over reed men naar het raadhuis te Loosdrecht, waar ons medelid Burgemeester van Swinderen het gezelschap eenige ververschingen aanbood en daarna meeging naar het herbouwde kasteel Sypesteyn, waar zich nog vele leden aansloten.

Met niet genoeg te waardeeren toewijding werden de schatten van het kasteel door ons bestuurslid Jhr. van Sypesteyn en zijn assistent aan de bezoekers vertoond.

't Is ondoenlijk om in dit verslag al de merkwaardigheden en antiquiteiten van het herbouwde kasteel te beschrijven. Men stond soms verbluft over den kolossalen rijkdom van deze unieke ver-

XII

zaming en bewonderde den fijnen smaak en onvermoeiden speurzin van den verzamelaar, die al deze schatten wist bijeen te brengen.

De Secretaris vertolkte bij het afscheid de gevoelens van erkentelijkheid der bezoekers en bracht den heer van Sypsteyn dank voor het genot, dat hij hun verschaft had door het laten bezichtigen en bewonderen van zijne keurcollectie.

Na het bezichtigen van de kerk en het beklimmen van den toren van Nieuw-Loosdrecht tuften de bezoekers naar de Bad- en Zweminrichting, waar op voorbeeldige wijze voor de koffietafel gezorgd was.

Na afloop van het koffiedrinken vereenigden de deelnemers zich op een motorboot en werd bij prachtig weer een verrukkelijken tocht op de Loosdrechtsche plassen gemaakt.

Daarna kwamen de auto's weer voor en reed men over de Rading, Maartensdijk en Blauwkapel naar Utrecht om de restauratie der Domkerk te bezichtigen.

Ir. Dr. D. F. Slothouwer, de leider der restauratie, gaf hier in glashelderem vorm een interessante beschrijving van dit grootsche werk, waarna de kerk in al haar onderdeelen onder leiding van de opzichter de Haan werd bezichtigd.

De Voorzitter sprak hier een woord van dank tot Dr. Slothouwer en uitte de beste wenschen voor het welslagen van de restauratie, waarna ieder zijns wegs ging en de excursie geëindigd was.

Het jaarboekje verscheen als gewoonlijk aan het einde van het jaar en vond weder algemeen waardeering.

De redactie zou echter gaarne zien, dat de leden die daarvoor de gelegenheid hebben, studie maakten van een of ander onderwerp betreffende de Vechtstreek en daarvan een artikel voor het jaarboekje gereed maakten.

Het ledental bleef ongeveer stationnair. Door sterfte en bedanken wegens tijdsomstandigheden was het aantal iets geslonken, maar door de activiteit van eenige nieuwe leden spoedig weder aangevuld.

Hiermede wordt dit verslag besloten met de beste wenschen voor het Genootschap.

De Secretaris,

Nieuwersluis, 8 Juli 1925.

J. G. Th. GREVENSTUK.

Staat van Ontvangsten en Uitgaven over het 13de Genootschapsjaar 1924.

ONTVANGSTEN:	UITGAVEN:	
<i>Contributie:</i>		
181 Leden	f 452.50	Nadeelig saldo vorig jaar
1 Lid	3.50	Jaarboekje 1924
1 Donateur	10.—	Excursie Loosdrecht . . . f 162.70
3 Donateurs	15.—	Af van deelnemers
12 Begunstigers	12.—	" 42.70
	f 493.—	Diversen
Opbrengrst verkochte jaarboekjes	62.50	Batig saldo
	f 555.50	" 5.86
		f 555.50

31 December 1924.

De Dood van Floris V

beschreven door

Melis Stoke.

Een van de bekendste gebeurtenissen uit onze Middeleeuwse geschiedenis is wel de moord op Graaf Floris V. Deze werd veroorzaakt, doordat Floris V zich de haat van vele Hollandsche en Zeeuwsche edelen op den hals had gehaald door zijn begunstiging van het volk. Toen hij zich nu in den aanvang van het jaar 1296 aansloot bij den Franschen koning, terwijl hij voordien altijd met Engeland verbonden was geweest (zijn zoon werd zelfs in Engeland opgevoed), verbond koning Eduard I van Engeland zich met de ontevreden Hollandsche en Zeeuwsche edelen. Zij besloten hem op te lichten en naar Engeland te voeren, doch toen dit mislukte, werd de graaf vermoord. Deze gebeurtenis is door Floris' tijdgenoot Melis Stoke in zijn Rijkroniek uitgebreid beschreven en daar dit alles zich grootendeels afspeelt in de gouw Niftarlake, leek het me niet ongeschikt, Stoke's beschrijving hier op te nemen. Melis Stoke zelf noemt niet een andere reden voor den haat der edelen, die veel ter sprake is gekomen en die in twee latere volksliederen op den voorgrond wordt gesteld. Ook Pieter Cornelisz. Hooft heeft zich in zijn drama „Geeraerdt van Velsen” aan deze lezing gehouden. Volgens deze zou Floris V zich misdragen hebben tegenover de vrouw van Gerard van Velsen, een dochter van Herman van Woerden, en deze beiden zouden daarover, gesteund door hun vrienden en verwanten, wraak genomen hebben. Dr. W. G. Brill¹⁾ heeft echter aangetoond, dat er geen historische gronden zijn om dit aan te nemen.

Graaf Floris was in Juni 1296 naar de stad Utrecht gegaan om een twist tusschen eenige edelen bij te leggen. Volgens de

¹⁾ Dr. W. G. Brill, Voorlezingen over de Geschiedenis der Nederlanden, III.

overlevering zou hij daar nog in de kerk door een oud vrouwtje gewaarschuwd zijn voor verraad, doch de Graaf stoorde zich hieraan niet. Hij had een maaltijd met de edelen, rustte een poosje en werd door Gijsbrecht van Amstel gewekt, daar hij mee ter valkenjacht zou gaan. De Graaf dronk Gijsbrecht „Sint Geerten Minne” toe en begaf zich daarna op weg.

Thans geven we 't woord aan zijn tijdgenoot en geschiedschrijver Melis Stoke ¹⁾:

<i>Doe</i> hi op de weide quam,	toen
Sach hi <i>voer hem</i> ende vernam	voor zich
Den heer van Woerden <i>houden</i> daer.	staan
<i>Als hi sijns wort ghewaer,</i>	Toen hij hem gewaarwerd
<i>Reet</i> hi tot hem, om dat hi woude	reed
Vraghen, <i>waer</i> hi riden zoude.	waarheen
Doe hi aldus quam <i>ghevaren,</i>	gereden
<i>Voeren teghen hem, tere scaren,</i>	reden hem gezamenlijk
<i>De</i> van Woerden, <i>entie</i> van Amestelle,	tegemoet
Gheraert van Velsen de <i>morder felle;</i>	die; en die
Daer quam Aernt van Benschop,	gemeene moordenaar
Ende Gheraert van Craienhorst inden hoop;	
Willem van Teilinghen quam <i>der</i> mede,	daer
Ende Willem van Zaenden daer ter stede:	
Daer quam <i>oec</i> mede menich man,	ook
<i>De ic gheuoemen niet en can.</i>	dien ik niet kan noemen
Als si hem quamen dus te ghemoet,	
<i>Hevet hise alre erst</i> ghegroet.	heeft hij ze 't eerst
Herman van Woerden <i>reet hem ane,</i> ..	reed op hem af
<i>Als dene wille hadde te vane,</i>	alsof hij hem wilde vangen
<i>Ende grepen biden breidel</i> zaen.	en greep hem plotseling bij
Uwe hoghe spronghe sijn ghedaen,	den teugel
<i>Ghine zult niet meer der voeren driven,</i>	Gij zult U zoo niet meer
Sprac hi, heer meester; ghi moet bliven	gedragen
Onse ghevanghen, wien lief of leet	
Ik seg u, dat ic seker weet,	

¹⁾ Rijmkroniek van Melis Stoke, Vierde Boek, regel 1451 en vlgg. Terwille van de plaatsruimte zullen we hier en daar eenige regels overslaan.

Dat de Grave hilt over spel

Want hi *loech*, dat *wetic* wel;
Ende andworde den fellen man;
Help, seit hi, *in ben nochtan*.

Arnout sprac: Bi Gode! ghi sijt:
Ik moet nu op dese tijt

Uwen sconen *sperwaer* draghen,
U te lachtere ende uwen maghen.

Den sperwaer hi doe gheprant,
Ende *namen hem vander hant*.

De Grave sloech de hant ten swerde,
Als de ghene *de begeerde*

Hem te werne, mocht hem gheskien.

Gheraert van Velsen *trac mettien*
Sijn zweert, ende swoer bi Gode:

Ghi moghet dat ghemaken ode,

Ic sal u *tsweert tote inden tanden. . . .*

Dit mochte den Grave seer *anden*,
Datten Gheraert wilde ontliven.

Daer most hi ghevanghen bliven,
Wast hem lief ofte leet.

Een cnape daer tusschen reet,
De met Janne daer was comen,

Ende hadt hem gheerne benomen.

De cnape wort daer *ghewont sere*,

Ende sijn paert, ten selven kere,
Wort gheslegghen inden hals.

Dese knape, als ende als,

Pijnde hem te weerne, ende niemant el.

In can gheveten, hoet ghevel,

Dat si de kinder lieten riden
Had sise *ghevaen* ten selven tiden,

Si warens al te boven bleven.

Ic wane wel, dat si, *beneven*
Deen den anderen, ter stat waert reden.

Si hadden goede paerde *bescreden*, bestegen

dat de graaf 't voor gek-
heid hield
lachte: weet ik

dat ben ik toch niet

sperwer
tot schande van U en Uw
verwanten

Toen nam hij den sperwer
nam hem dien uit de hand

die begeerde
zich zoo mogelijk te
verweren,
trok meteen

ge zoudt wel eens kunnen
maken dat. . . .

't zwaard tot de tanden
grieven

Dat G. hem wilde dooden

die
en hij had 't hun gaarne
belet
zeer gewond

trachtte zich te verweren
en niemand anders
ik kan niet weten, hoe het
gebeurde

gevangen
zij zouden 't gewonnen
hebben
ik denk naast
elkaar naar stad
bestegen

Ende reden sere ter stat waert, Wat ghelopen mochte de paert. Als si quamen in de stat, Ende men daer <i>ghevreeschede dat</i> , Waren de <i>vreende tonghemake</i> , Alst billic was, om sulke zake. Die <i>viende</i> waren, an dander zide, Van deser vanghenessen blide. Si voeren te <i>Muden</i> metten Grave, Ten huse, dat hi met siere have Hadde ghecocht ende doen maken. Hem dochte <i>doe</i> , in allen zaken, Dat si wel hadden ghevaren. Dit gheschiede inden jaren Ons Heren <i>Goeds</i> , dat hi bleef Ghevanghen, als men doe schreef Ons Heren Jesus Christus jaer XII hondert ende daer naer <i>Effene</i> neghentich ende zesse, Als was <i>sente Jans messe</i> , Op de <i>vigilie</i> daer te voren.	dit vernam vrienden ongerust vijanden Muiden toen Gods ruim Sint Jan — 24 Juni mit avond
---	--

VIJFDE BOEK.

Dat volc wert al in roere, Ende <i>verwoet</i> om dese <i>voere</i> . De <i>Kenemaren</i> entie Vriesen mede, Ende Waterlanders voeren ter stede, Daer men hem dede verstaen, Dat haer Here lach ghevaen; Dat was te Muden. <i>Doe siere</i> quamen, Mochten si doen <i>ghene vramen</i> , Want dat volc was sonder <i>hovet</i> , Ende <i>lattel</i> of niet, des ghelovet. Si voeren <i>dolen op de zee</i> , Daer vier, hier vijf, daer drie, hier twe; Recht als volc dat wilde ontsinnen. Doe dit vernamen de van binnen, Seidsi ten Grave: Doet u liede Keren. Waert dat ons <i>messciede</i> ,	woedend vervoer Kennemers toen zij er geen voordeel hoofd weinig dwalen langs de zee iets kwaads overkwam
--	--

Ghiesouter selve om sterven mede.	zoudt er
De Grave sende <i>staphans</i> ter stede	dadelijk
Enen brief, ende <i>onboot</i>	gebood
Sinen lieden clene ende groot,	
Dat si thuis al stille zaten;	
Hi hopede <i>cortelike</i> der baten,	binnenkort
Dat hi met minnen soude comen uut.	
Dat volc wart doe so luut,	
<i>Dat wel na al was verdovet.</i>	
<i>Gods hat</i> hebben dies ghelovet!	dat bijna alles erdoor
Spraken <i>douden metten</i> jonghen:	verdoofd werd
<i>Sine hebben hiertoe bedwonghen.</i>	gods haat
	de ouden met de
	zij hebben hem hiertoe
	gedwongen
Dus ne suldi niet ontgaen.	
Als de verraders dit verstaen	
<i>Waren si te blivene niet bout,</i>	durfden zij niet
Ende wildene voeren in haer behout	
Verre in een ander lant.	
Die van Naerden <i>vreeschden te hant,</i>	vernamen 't dadelijk
Ende leiden <i>hem ene laghe.</i>	hun een hinderlaag
Recht op den vijftien daghe	
Souden sine voeren <i>haerre vaerde:</i>	huns weegs
Ende settene op enen paerde,	
Ende bonden hem sine voete	
Ondert paert wel <i>onsoete;</i>	onzacht
Ende enen <i>hantscoe</i> in den mont	handschoen
Dat seide mi <i>deent was cont,</i>	die 't wist
Ende diene dus ghebonden vant.	
Doe voerden sine altehand,	
Tote dat si bi Naerden quamen.	
Doe saghen si, ende vernamen	
De liede ligghen in dat coren.	
Gheraert van Velsen de reet voren	
Ende vraghede hem, wat si sochten	
Dandre seiden: <i>Dat si brochten,</i>	wat zij brachten
Dat wildsi hebben; dat waer de Grave:	
<i>Dan wildsi laten doer gheen have.</i>	dat wilden zij voor niets
Dan sal niet wesen, sprac Gheraert;	laten
Ende <i>warp omme metter</i> vaert.	
Hi <i>trecte tsweert,</i> ende wilde slaen	wendde zijn paard
	trok 't zwaard

Den Grave, <i>de hem pijnde tontgaen.</i>	die trachtte te ontkomen
Hi waende <i>tpaerdekijn</i> springhen soude	't paardje
Over den vliet, ende also houde	
Viel dat paert metten Grave	
Inden sloot, Gheraert <i>sat ave</i>	steeg af
<i>Getrects sweerts</i> ende ghinkene slaen	met getrokken zwaard
De Grave mochte niet ontgaen,	
Want hi ant paert was ghebonden.	
Daer stac hine, ten selven stonden,	
Metten sweerde door den live,	
Ende gaf hem wonden meer dan <i>vive</i> .	vijf
Oec stac hine int herte, dats waer,	
Dat ment vant al openbaer.	
Si gaven hem ten selven stonden	
So diepe ende so vele wonden,	
Dat hi daer den gheest op gaf,	
Eer de van Naerden wisten deraf.	
<i>Doe sijt</i> vernamen liepen si toe:	toen zij het
Ende Gheraerde van Velsen was doe	
Sijn paert so verre van hem ghegaen	
<i>Dat hijs niet en mochte vaen.</i>	dat hij 't niet kon grijpen
<i>Een sijn knape</i> gaf hem sijn paert,	een van zijn schildknepen
Daer hi mede <i>ontbreet ter vaert:</i>	onmiddellijk wegreed
So deden, <i>de</i> op paerde waren.	die
Ente knape werd <i>bevaren</i>	achterhaald
Van dien van Naerden, de niet en <i>beiden,</i>	wachtten
<i>Dan sine op enen rade leiden,</i>	maar hem op een rad
Ende hebben hem <i>sine lede te broken</i>	legden
Dus wart de Grave eerst ghewroken.	zijn ledematen geradbraakt
Doe si den Grave vonden <i>doot,</i>	dood
Hadden si alle rouwe groot,	
Ende namen den doden met <i>zericheden;</i>	verdriet
Si droegene van deer stede	
<i>Tere ander stat,</i> daer sine ontclede,	naar een andere plaats
Ende balsemden ende <i>bereden,</i>	afllegden
Ende leidene in een <i>scrine,</i>	kist
Daer menich mede <i>doghede pine;</i>	leed verdriet
Ende scepeden kortelike daer naer,	
Ende voerdene tote Alcmaer;	
Daer settemen inden <i>chore.</i>	koor van de kerk

De wonder horen wil, *de hore.*
Twe winde waren hem ghegheven
Van siere nichten, de bi hem bleven,
 Waer hi ghinc of waer hi stont.
Oec was mi ghemaect cont,
 Dat si liepen mede ande vaert,
 Daer de Grave ghevangen waert,
 Ende oec mede al tote Muden;
 Dit merkeden ende zaghen vele *luden*;
 Ende bleven daer *tote op deen dach*,
 Datmen hem gaf den dootslach.
 Doe sine voerden, liepen si mede
 Recht aldaer ter selver stede.
 Doe menne moorde, si saghen toe.
 Als hi doot was, si ghinghen doe
 Bi hem ligghen *bede gader*,
 Alst *kijnt* doet biden vader.
 De van Naerden vondense daer,
 Als men mi seide over waer.
 Doe men den Grave voeren soude,
 Si quamen ten scepe also houde,
 Ende spronghen in, ende voeren mede
 Al tote Alcmaer inde stede.
 Doe si quamen tot Alkemare,
Ghinghen si sitten *bider bare*
Ten voeten, voer den outaer.
 Ic sachse beide sitten daer.
 Oec seide mi een *garsoen*,
 Dese *verwaerde* in dit doen,
 Dat si ghevast hadden so langhe,
 Dat hi hem beiden, *bi bedwanghe*
 Moste gheven zoete melc.
 Oec so seide hi mi, dat elc
 Gheen van den twee eten wouden,
 In weet hoet quam ende *bi wat scouden*,
 Binnen langher tijt daernaer.
 Dus bleven si beide aldaer
Toter wilen, enten daghe,
 Dat *menne groef* met groter claghe.
 Doe dedemense beide wech *leden*,

wie, die hoore
 twee hazewinden
 door zijn nicht

Ook werd mij verteld

lieden
 tot op dien dag

allebei
 kind

bij de baar
 aan 't voeteneind, voor 't
 altaar

knaap
 waarnam

met dwang

waardoor

tot den tijd
 men hem begroef
 leiden

De node van danen wilden sceden.

Hadden si *ghemoeten*, si waren bleven

Ligghende, wanic, al haer leven.

die ongaarne vandaar
wilden gaan.

gekund

Enigen der moordenaars, o.a. Gerard van Velzen, vluchtten naar 't slot Krooneburg te Loenen, dat daarom belegerd werd door Kennemers, West-Friezen, Hollanders enz. Na een tamelijk langdurig beleg werd 't ingenomen en gedeeltelijk verwoest, terwijl de moordenaars gevangen genomen en terechtgesteld of gedood werden. Of Velzen in een vat, met spijkers beslagen, voortgerold is, of geradbraakt, is niet zeker. Zoo eindigde deze treurige episode uit onze geschiedenis.

Historische Landschappen

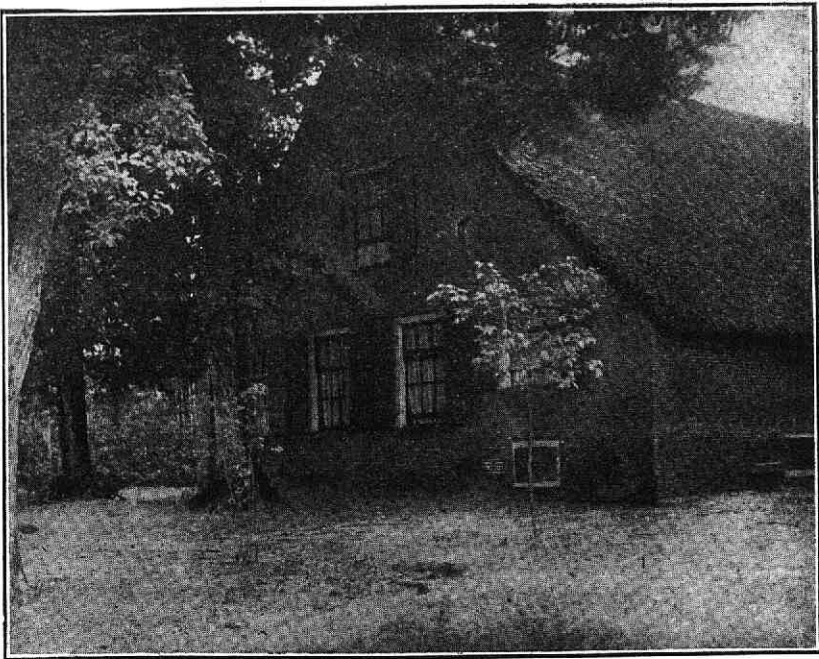
in de

Gouw Niftarlake,

welke volgens de overlevering verband houden met den dood van
Graaf Floris den Vijfde.

Van de bekende geschiedenis van *Graaf Floris den Vijfde* zal in deze bijdrage alleen zooveel vermeld worden als op de illustraties betrekking heeft.

Hoe bekend deze tragische gebeurtenis in onze Vaderlandsche Geschiedenis ook moge zijn — minder bekend is het, dat de too-

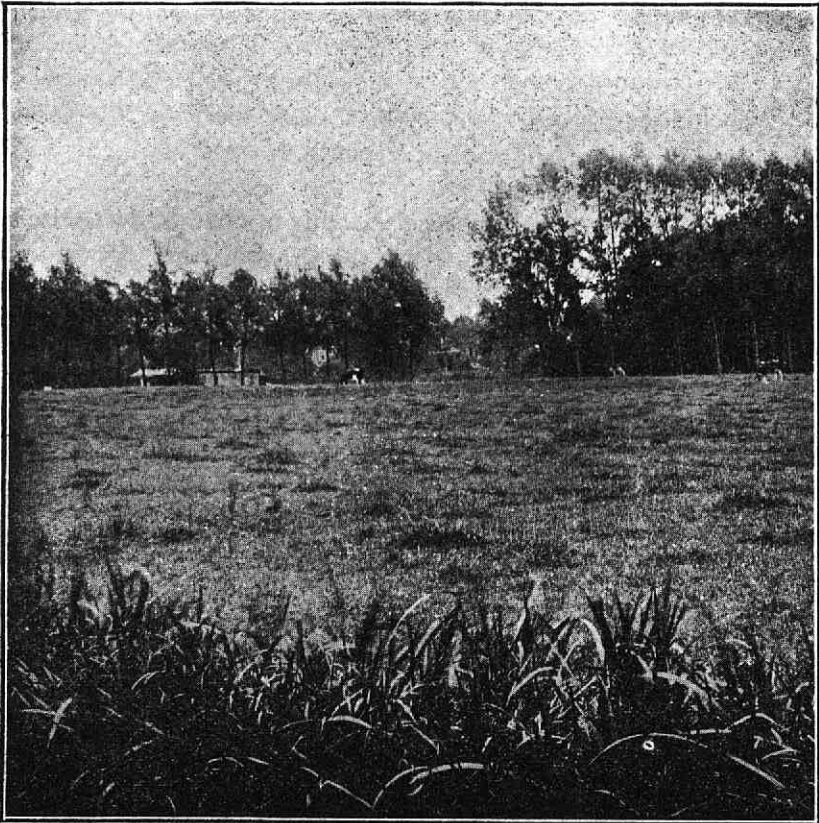

Boerderij de Egelshoek

neelen waarop hare verschillende episoden zich hebben afgespeeld in het hart en op de grenzen van *Niftarlake* zijn gelegen ¹⁾.

Datgene wat in de historische beschrijvingen dier tijden door gebrek aan plaatselijke kennis ontbreekt, wordt echter door de overlevering aangevuld.

Het vastleggen in woord en beeld van die overleveringen, welke ook al langzamerhand beginnen te verdwijnen, is het doel dezer bijdrage.

Plaats van het voormalig slot Kroonenburg

Zoo zegt de overlevering dat de Graaf, na op den middag van 23 Juni 1296 Utrecht te hebben verlaten, in het Westelijk ge-

¹⁾ Prof. I. A. de Rijk, Wandelingen door Gooi en Eemland.

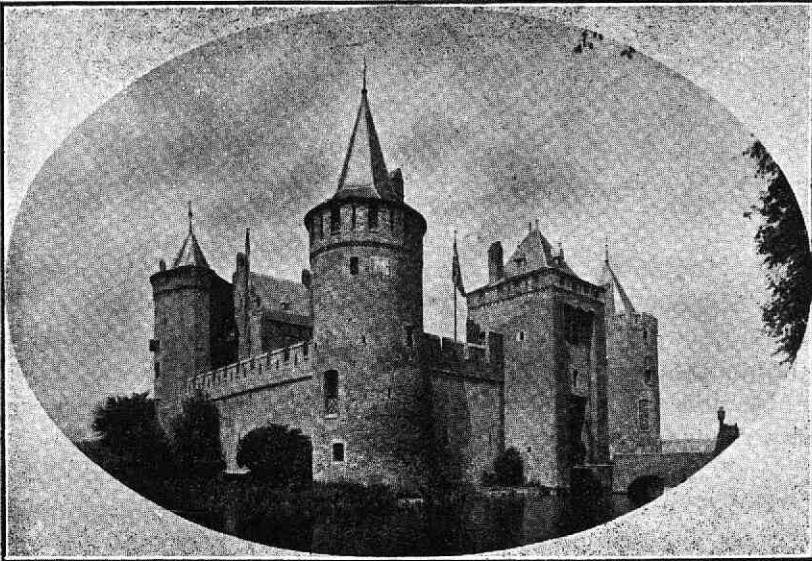
deelte van het Loosdrechtsche Bosch „in die leghe daer men valcken placht te vangen”, de streek heet thans *de Egelshoek*, (volgens sommigen oudtijds Hekelshoek) door Herman van Woerden als gevangene werd aangesproken.

In lateren tijd is in die omgeving een boerderij gezet.

Langs den zeer ouden weg van Nieuw- en Oud-Loosdrecht en vervolgens langs de Bloklaan, zou de gevangen Vorst naar het *Slot Kroonenburg*, eertijds bij Loenen gelegen, zijn gebracht.

Hoewel dit in de Kroniek van Melis Stoke niet vermeld wordt, zijn het avontuur en de plaats van de gevangenneming, alsmede het feit dat het in eigendom behoorde aan Gerard van Velzen, altemaal redenen om aan de geloofwaardigheid dezer overlevering niet te twifelen.

's Nachts is de gevangen Graaf, vermoedelijk te scheep, langs de Vecht naar het door hemzelf gebouwde *Muiderslot* overgebracht.

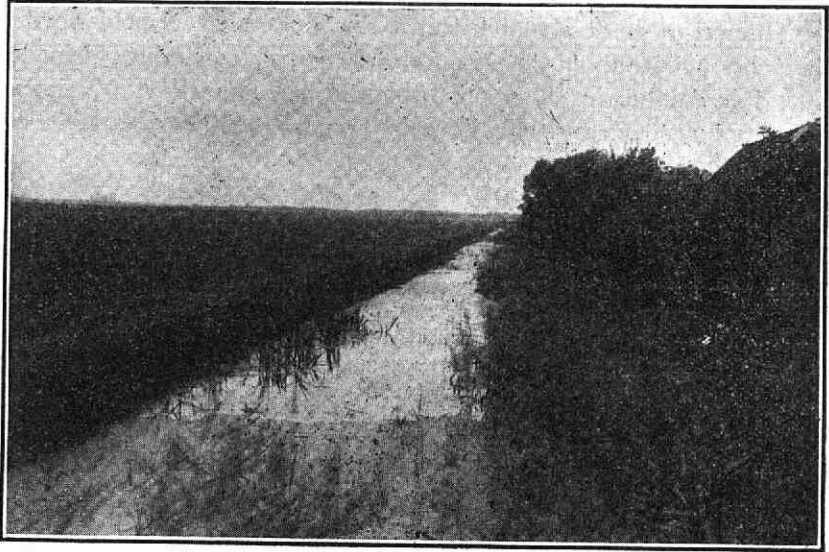

Het Muiderslot

De West-Friezen en Waterlanders kwamen in vaartuigen van over het IJ en sloten den waterweg der Zuiderzee af.

De edelen schijnen daarop besloten te hebben den gevangene over land uit het Kasteel te vervoeren.

Op den vijfden dag van zijn gevangenschap bonden zij graaf Floris op een paard, met de voeten aan elkaar en een handschoen in de mond, doch ze stuitten te Muiderberg op het volk, van alle kanten te hoop geloopt, om hun vorst te ontzetten.

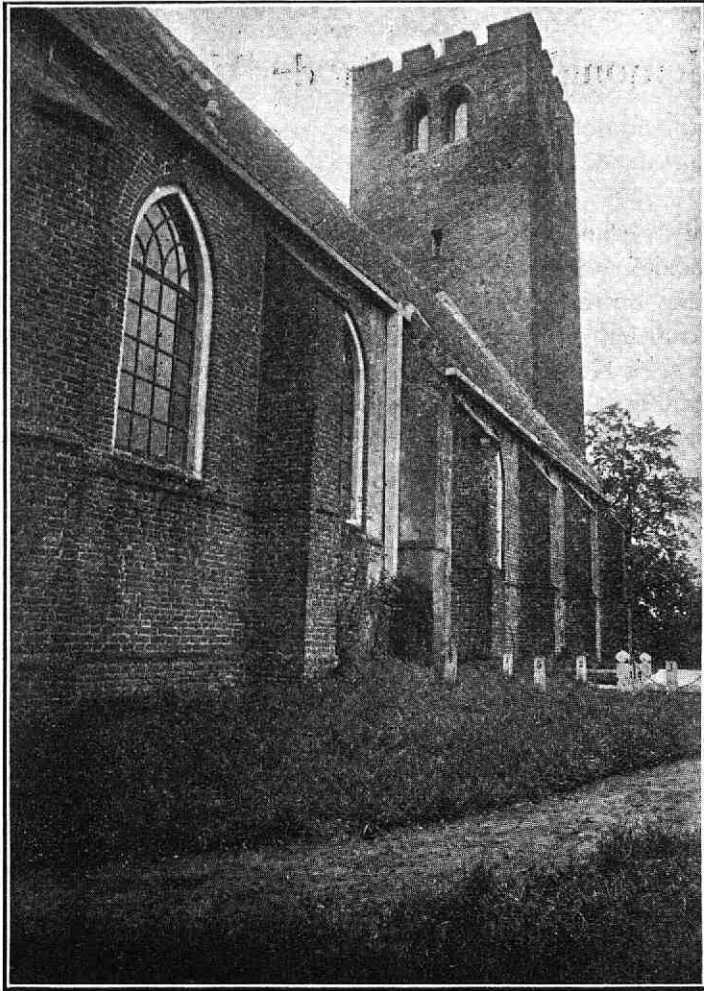

's-Gravensloot

Velzen trok het zwaard om den graaf te dooden; deze trachtte met zijn paard over de sloot te springen; ruiters en paard vielen te water en Velzen bracht den gevangene vele steken toe en nam daarop de vlucht.

De sloot waarin deze worsteling heeft plaats gehad draagt nog den naam van *'s Gravensloot*.

Het Naardensche volk in wiens handen de doodelijk gewonde volgens de overlevering nu achterbleef, bracht hem naar Muiderberg; en op de plaats waar Floris de Vijfde den geest gaf, werd door zijn achterneef graaf Willem den Derde in 1324 „een capelrie ter zijner nagedachtenis gesticht” de latere Ned. Herv. Kerk, waarin het altaar de juiste plek aanwees, waar hij den geest heeft gegeven.

Kerk te Muiderberg

Aldus was het uiteinde van den Vorst, van wien de *Chronyk van Holland* door den *Klerk uit de Laage Landen bij der Zee* getuigt:

Hij was recht vroom van lijve, sterck ende bequame van lichaam ende van aensien, wel gespraect, groetmoedich van herten, eedel van daden, mild van gaven; goet Sanger, ende een goet gelyck Rechter.

Augustus 1925, Vreeland.

Dr. J. A. P.

Hemonijklokken in de Vechtstreek.

Van overlang was en is ons land beroemd wegens de fraaie klokmuziek onzer torens. Nu sedert een tiental jaren geleden, door het optreden van den beroemden carillonneur Jef Denijn uit Mechelen en door het Interationaal Congres voor Beiaardkunde te 's Hertogenbosch in Aug. 1925 de belangstelling voor die materie is verlevendigd geworden, ruimde de geachte Secretaris van „Niftarlake” een plaatsje in, voor eenige mededeelingen omtrent den arbeid der Koningklokgieters in onze gouden Eeuw, de Gebroeders Pierre en François Hemonij, speciaal in de Vechtstreek.

't Wordt wel eens in twijfel getrokken, of Pierre en François wel broers waren. Zeker is, dat François in 't begin der 17de eeuw te Leve- of Levicourt — vermoedelijk is bedoeld Lenon - of Bemecourt — in Lotharingen werd geboren.

Na eenige jaren in Duitschland als „trekkende klokkengieters” gezworven te hebben, vestigden zij zich rond 1640 te Zutfen. Ze huurden van de stad voor 35 daalders het voormalig klooster „In den Isendoorn, op die nieuwe stad” en richtten dat in als werkplaats.

Hun eerste arbeid op Nederlandschen bodem was het klokkenspel voor den Wijnhuistoren in de stad hunner inwoning. De faam van dit welgeslaagde werk bereikte ook Amsterdams burgemeesteren. Deze vereerden François met den opdracht tot het gieten van een „klokgespel voor ons nieuwe raedthuys”.

Omstreeks 1658 gingen zij voor goed te Amsterdam wonen. Hun gieterij, door een teekening van Rembrandts leerling Van den Eekhout vereeuwigd, stond op het Zuideinde van de Keizersgracht, bij het Molenpad. Vanuit hun nieuwe woonplaats voorzagen zij vele steden, binnen en buiten de landpalen, van de hoogstaande producten hunner groote kunst.

Men beweert wel eens, dat de Gebr. Hemonij de uitvinders zijn van het gieten op toon. Ruim een eeuw vroeger evenwel had de Kamper Klokgieter Geert van Wou reeds die kunst beoefend;

en met succes: getuige de vele schoone klokken alom in den lande, scheppingen van zijne hand.

Wel vonden de Hemonij's een practisch middel, om *vergielingen* te voorkomen. Was men vroeger niet altijd zeker van de uitkomst der gieting, zij waren het wel. Hun methode bestond hierin, dat zij het gietwerk iets zwaarder en den toon iets hooger namen, om dan later door bijdraaien de juiste toonhoogte te verkrijgen.

Zij waren bekwame modelleurs en muntten uit in het aanbrenge van versieringen. De beeldjes *en relief* om den bovenrand der klokken in de Grootte Kerk te Rotterdam moeten zeer schoon zijn. Bovendien goten zij fraaie beelden.

In „Amstels oudheid” door Dr. P. Scheltema, lezen we:

„Den 23sten July 1664, dat hij (Hemonij) 2000 pond koper konde koopen, tot het maken van de *sphaera mundi*, op den Atlas, op het Stadhuis”. (te Amsterdam).

Verder hebben zij den grondslag gelegd voor het carillon, door de oude voorslagwerken om te gieten tot goedklinkende klokkespelen.

Zoo'n voorslagwerk bezat ook de St. Laurenskerk te Weesp.

Door toevallige omstandigheden zou deze toren in 1671 een echt carillon rijk worden. P. Hemonij onderhandelde in dien tijd met de stad Alkmaar over een klokkespel voor den Waagtoren. De besprekingen waren reeds vergevorderd en de klokken gereed, toen de eisch van Hemonij, om enkele stijlen uit den lanetaarn te breken, den koop deden afspringen.

Volgens anderen — evenwel geen booze tongen! — zat het in de financiën.

De stad Weesp scheen beter bij kas te zijn dan haar Westfriesche zuster en kocht de 24 klokken. Het Weesper carillon is dus geen omgietsel van het oude voorslagwerk. Onder die oude klokken bevond zich echter uitstekend materiaal, dat goed paste bij het nieuwe klokkenspel, n.l.: de heel-uursklok (1506), gegoten door Geert van Wou de half-uursklok (1562), die als haar maker vermeldt Jan Moor en de grootste luiklok (1614) van Henrick Wegewart. De laatste is echter niet in het spel opgenomen, evenmin als de kleinste luiklok, in 1674 door Hemonij gegoten.

¹⁾ Vgl. ons Jaarboekje 1916. De opschriften van alle torenklokken in de Vechtstreek door J. G. Th. Grevenstuk.

De Van Wou-klok is het diepst van toon, n.l. C en zij neemt, wat sonoriteit betreft, zeker niet de minste plaats in onder hare zusters.

Het carillon omvat $2\frac{1}{2}$ octaaf en loopt chromatisch van c tot f". Alleen c-kruis en d-kruis ontbreken. Op e volgen de 24 klokken van Hemonij en

1 klok van Claes Noorden en Jan Albertus de Grave (1711);

1 klok van Henricus Petit (1805) en

1 klok van John Taylor en Co. (1913).

Laatstgenoemde klok is door toedoen van den stadsbeiaardier J. Bovenkerk in de plaats gekomen van een overigens goede klok van Nederlandsch fabrikaat, die echter niet harmonieerde met de andere. Zij staat nog in den toren en verheugt er zich wellicht over, dat het stadsbestuur haar in de dure oorlogsjaren niet voor veel geld heeft verkocht.

De klokken behooren tot het architectonisch geheel van den toren, zoodat een omstelling in Denijschen trant niet wel mogelijk zal zijn. De zwaarste klokken komen, door het betrekkelijk geringe oppervlak der galmgaten, niet volkomen tot haar recht. Voor het overige is de plaatsing — zware bellen beneden, lichte boven — een tamelijk goede.

Dag in, dag uit verheft het klokkenspel zijn

.....toon in 't zingen
(Langs Vechtstreek tot het) IJ
Op den geest van Hemonij
D'eeuwige eer van Lotheringen.

(Vondel).

Bij heel slag hoort men zelfs twee wijsjes.

En wanneer de „Clockenist” bij feestelijke gelegenheden, als verjaardagen van het Koninklijk Huis e.d.

.....met voet en vingren
Klanken weet dooreen te slingren,

(Vondel).

dan genieten de Weesperaren volop van de frissche melodieën, die uit den zingenden toren neervallen in de knusse straatjes en verglijden langs de fraaie perspectieven der droomende grachten.

Voor den oorlog had Weesp zijn wekelijksche carillonbespelingen. Door den slechten toestand van het mechanisme was het den beiaardier onmogelijk, dit vol te houden. Ook de speeltrommel, waarschijnlijk vervaardigd door Hemonij's tijdgenoot, den bekwamen uurwerkmaker Jurriaen Spraeckel, was slecht. Zelfs de reguleur ontbrak (ons dunkt: toch buiten de schuld van Spraeckel) zoodat het tempo der wijsjes, bij het accompagnement van een zware klok, heel gemoedelijk iets vertraagde. De magistraat van Weesp begreep, dat een zoodanige toestand de eer der Hemonij's en tevens van de stad te na kwam. Men droeg de firma Adicks op, de mechaniek grondig te herzien. Tuimelaars etc. werden hersteld en het geheel was weer goed bespeelbaar. Toen kwam tijdens en door den oorlog, een derde 'n toontje meezingen: het geld, maar 't zong, zooals bijna altijd, een valsche wijs. Met het gevolg, dat de wekelijksche bespelingen tot het verleden behooren. Jammer, want de muziek, den Weespenaren geboden — 't zij tot hun eer gezegd — gaat er in als „klokkespijs”.

Heel vaak worden klokken omgegoten tot kanonnen. De berichten uit den laatsten grooten oorlog gewaagden daar meermalen van.

Een oud Duitsch spreekwoord zegt niet ten onrechte: „Die Glocken haben kein Hirn und regieren doch grosze Leute.” De klokgieters arbeidden dan: ad majorem Dei gloriam et ultima ratio regis — tot grootere eere Gods en tot de laatste middelen des konings.

Het omgekeerde had eveneens, misschien even dikwijls, plaats. Een voorbeeld daarvan vinden we te Loenen a.d. Vecht.¹⁾

P. Hemonij goot in 1676 voor den Ned. Herv. Kerk aldaar twee nieuwe klokken,

1 uit de specie van 2 oude, die in 1672 door de Franschen uit den toren gestolen waren — de kerkmeesters hebben deze 2 klokken zwaar geschonden terug gekregen — en

1 uit de specie van een kartouw.

Eén van deze 2 — men weet niet zeker welke — is in 1726 vervangen door een klok van Jan Albertus de Grave.

Het is dus niet onwaarschijnlijk, dat de kleine luiklok het kannongebulder imiteert, zij het dan op „beschaafder toon”.

¹⁾ Vgl. ons jaarboekje 1918: De torenklokken in de Vechtstreek door J. G. Th. Grevensstuk.

Als antieke loud-speakers verkondigen de Hemonijklokken wijd en zijd den roem hunner gieters.

Hun succes hadden zij eerstens te danken aan hun groote vak-kennis, tweedens aan de recommandatie van Pater Dominicus Wicart en den abt Antoine de Looze van het klooster Eenaeme bij Gent in België.

Dat zij voor die hulp erkentelijk waren, blijkt uit een brief van Margaretha Hemonij, dochter van François H. aan den bovengenoemden Abt. De brief is van 20 Februari 1680. We lezen daarin onder meer:

..... Het heeft Godt belieft uyt dit leven te roepen mijn oom Petrus Hemony, die overleden is den 17 febr.; hij heeft myn in syn leven gerecommandeert, soo haast als hy soude overleden zijn, dat aan U hoogh te kennen te geven.....; ick sende volgens syn begeerte, met het schip op Ghent, een klein accoort van leere schellen, tot een klyne erkentnisse van de groote genegenheit, die hy U Hooghw. heeft gedraegen, ende van de weldaden, die hy heeft ontfangen.....

François was reeds in 1667 zijn broeder voorgegaan naar de overzijde van het graf en werd 24 Mei op het Hoogkoor in de Nieuwe Kerk te Amsterdam begraven.

Abcoude, Wijnmaand 1925.

A. TH. VIS.

Baambrugge.

„De liefde tot zijn land is ieder aangeboren” en daardoor komt het, dat ik zal trachten iets te vertellen over het dorp, waar ik sinds vele jaren gewoond heb en waar ik den besten tijd van mijn leven heb doorgebracht.

't Is een eenvoudig relaas, want Baambrugge maakt slechts aanspraak op een zeer bescheiden plaats in de geschiedenis en in de samenleving.

Aangezien de dorpen uit de Vechtstreek meestal zoo ongeveer dezelfde lotgevallen hebben gehad, tenminste wanneer men de kasteelen en ridderhofsteden er buiten laat, is op de geschiedenis van die dorpen meestal hetzelfde stempel gedrukt.

Soms begint zoo'n geschiedenis met het bouwen van een kerk of kapel, waaromheen zich later al het andere groepeert. Haast altijd zijn dan ook de lotgevallen van kerk en dorp onafscheidelijk aan elkander verbonden. Zoo ook hier.

Laat mij echter beginnen met iets over den naamsoorsprong mede te deelen.

Aangezien men vooral in de 18e eeuw meestal Baenbrugge schreef, meende ik eerst, dat de naam afgeleid was van een baan bij een brug of — wil men 't liever — van een brug bij een baan.

Het is bekend, dat men vroeger in de meeste steden en dorpen

verschillende banen had, die als plaatsen van ontspanning gebruikt werden zooals ijs-, kaats-, kolf-, kegel- en schietbanen. En — wanneer men het Hollandsche karakter in aanmerking neemt — zal er meestal ook wel een lange baan zijn geweest, waarop men alles kon schuiven wat men *van* de baan wilde hebben. Ook een vlakken weg noemde men een baan. De tegenwoordige Stationsweg te Abcoude heette vroeger in den volksmond ook de Baan en wordt nog dikwijls zoo genoemd, ofschoon 't natuurlijk lang zoo deftig niet klinkt als Stationsweg.

Ik had echter meer 't oog op een lijnbaan, zooals ik er vroeger nog een gekend heb aan den straatweg bij Loenersloot, tegenover de plaats waar tegenwoordig de bakkerij van Harwijne staat.

Zoo had men te Amsterdam vroeger de reusachtige lijnbanen, waaraan de Lijnbaansgracht nog haar naam dankt.

Welnu, in de nabijheid van die Lijnbaansgracht vindt men een steeg op den Haarlemmerdijk, die de Baanbrugsteeg heet. Al zoo een steeg in de nabijheid van een lijnbaan en brug en daarom — dacht ik — de Baanbrugsteeg genoemd. Mooier verklaring was haast niet denkbaar. Nu restte alleen nog de vraag waarom het dorp tegenwoordig Baam- en niet Baanbrugge heette. Doch evenals aanbeeld in aanbeeld is veranderd, kon ook hier de spraakmakende gemeente, ter wille van een zachter uitspraak, de N wel in een M veranderd hebben. Tot zoover was alles in orde.

Toen ik daarna echter een werkje van ter Gouw over Amsterdamsche straatnamen raadpleegde, vond ik daar vermeld, dat twee eeuwen geleden op den Haarlemmerdijk, op den hoek van een steeg, een huis had gestaan met een gevelsteen, waarop het dorp Baanbrugge was afgebeeld en dat bedoelde steeg daarom de Baanbrugsteeg genoemd werd.

De naam van de steeg was dus niet afkomstig van een brug en een lijnbaan, zoodat ik genoodzaakt was verder te zoeken. Doch waar zou ik wat vinden? Wie heeft het ooit de moeite waard gedacht om iets over den oorsprong van den naam Baanbrugge te schrijven?

Spoediger echter dan ik verwacht had vond ik een oplossing. In een artikel van P. H. Witkamp in „de Wereldbol” wordt vermeld, dat volgens Prof. Visscher „Baanbrugge” zooveel betekent als tolbrug, van baam, boom, tolboom.

Nu moet ik eerlijk zeggen, dat mij dit in den beginne wel een

beetje vreemd voorkwam, maar toen ik in de oudste archiefstukken en op oude landkaarten den naam hardnekkig Bambrugh of Baembrug gespeld vond was de quaestie opgelost, want Bam of Baem is een oud-friesch woord dat boom beteekent.

Dominé Halma, een rechtzinnig en verbazend nauwkeurig man, die van 1655 tot 1702 predikant te Baambrugge was, heeft het in de archiefstukken dikwijls over een herbergier, dien hij „de weert onder 't Caetsdack in de Baen tot Bambrugh” noemt. Hij was dus ook van meening dat Baen en Bam niet met elkander in verband stonden, anders zou hij wel geschreven hebben in de Baen tot Baenbrugh.

Het dorp heeft dus zijn naam te danken aan de Bambrug over den Angstel.

Ook in de Belgische provincie West-Vlaanderen ligt een dorp Bambrugge. Dit bewijst, dat de naam oud is, want de oorsprong der Vlaamsche dorpsnamen gaat meestal tot in het grijs verleden terug.

En nu de geschiedenis. Belangrijke krijgsbedrijven kan ik niet mededeelen, omdat Baambrugge nooit oorlog heeft gevoerd, en belangwekkende bijzonderheden over kasteelbewoners evenmin, omdat te Baambrugge nooit een kasteel gestaan heeft.

De naam komt in de geschiedenis niet dikwijls voor, zoodat de schrijvers, die dit gedeelte van de provincie Utrecht behandelen, meestal verklaren, dat van Baambrugge weinig bekend is.

Te Loenersloot, dus in de onmiddellijke nabijheid, heeft men ten tijde van den geschiedschrijver Heda een steen met een Romeinsch opschrift gevonden en daaruit afgeleid, dat daar een Romeinsche legerplaats of versterking geweest was, maar te Baambrugge heeft men nooit iets gevonden, dat aan zulk een ver verleden herinnert. Daar in den loop van een of twee eeuwen de nakomelingen van de bevolking meestal door nieuw inkomenden verdrongen worden, zal wel geen enkele Loenerslooter of Baambrugger van de Romeinen afstammen.

Langzamerhand zullen zich bij de Bambrug eenige neringdoenden gevestigd hebben, ofschoon het wel zeer langzaam zal geweest zijn, want de Bambruggers hadden omstreeks 1400 't twijfelachtige voorrecht tot de naaste bureu van Splinter van Loenersloot te behooren. Deze Splinter was een echte roofvogel, die enkel van rooven en plunderen schijnt geleefd te hebben, want

alles wat hij grijpen en vangen kon, zelfs de koeien en het huisraad van de boeren, sleepte hij naar zijn slot te Loenersloot. Nadat hij 't al te bont had gemaakt, kwam de Bisschop van Utrecht met den heer van Abcoude het slot Loenersloot belegeren, waarna Splinter zijn slot moest overgeven, zoodat zijne bureu van dezen roofzuchtigen geweldenaar bevrijd werden.

Omstreeks dien tijd werd bij de Bambrug een kapel gebouwd, ten behoeve van oude en ziekelijke menschen, die wegens den verren afstand den dienst in de parochiekerk te Abcoude niet konden bijwonen. De kapel werd bediend door een kapelaan of vicaris. In 1444 werd door Hugo Spruijt¹⁾ aan „die capelle ter bambrugh” besproken „een halve gouden rijsche gulden vrij gelt” jaarlijks, uit een stuk land in den Horn te Baambrugge. De dienstdoende geestelijke schijnt spoedig daarna te Baambrugge te zijn komen wonen, want in eene memorie van 1471 wordt reeds melding gemaakt van „der capellen priesters husinge ende hofstede”.

In 1483 werd het slot te Abcoude en onderhoorigheden door Maximiliaan van Bourgondië aan Holland gehecht en aan de stad Amsterdam in bewaring gegeven. Op 2 Februari klepte de klok te Baambrugge en moesten alle mannelijke dorpelingen van 20 tot 60 jaren op het slot den eed van trouw aan den hertog, in handen van de gemachtigden van Amsterdam, afleggen.

In 1505 schijnt de kapel vergroot of verbouwd te zijn, want bij de verbouwing in 1650 werden de jaartallen 1505 en 1650 in het oostelijk deel van de kerk boven den ingang van het portaal aangebracht. 't Waren echter onrustige tijden, waarin de plattelandsbewoner voortdurend leeggeplunderd en uitgeschud werd door eigen of vijandelijke benden. Zoo waren er in 1507 op 'het slot te Abcoude soldaten van den Bisschop van Utrecht gelegerd, die in den omtrek plunderden en roofden, en in 1515 trok 'de Zwarte Hoop, een bende van omstreeks 4000 man, uit Friesland door Noordholland over Amsterdam, langs Abcoude en Baambrugge naar Utrecht en Gelderland, welke bende overal sporen van moord, verwoesting en brandstichting achterliet. Twaalf jaar later, in 1527, kwamen eenige Stichtsche stroopers in den omtrek stelen en rooven. Dit bekwam hun echter slecht, want de boeren liepen te hoop en vervolgden de stroopers, die op de vlucht gin-

¹⁾ Tot aan het einde der vorige eeuw werd de hofstede „Het Hoogeland” nog door zijne nakomelingen bewoond.

gen en zich liever aan de bezetting van het slot te Abcoude overgaven dan in handen van de woedende boeren te vallen.

In 1545 werd door een priester, Heer Melisz, een altijddurend vicariaat in de kapel te Baambrugge gesticht. De daarop betrekking hebbende bescheiden zijn langen tijd in zijne familie bewaard, maar ik heb er niets meer over gevonden.

Heel veel meer zouden wij nu van de geschiedenis vóór of tijdens de Hervorming niet weten, wanneer Mr. Ambrosius Coop van Groen (die van 1613 tot 1650 schoolmeester te Baambrugge is geweest) niet de goede gedachte had gehad om eenige oude documenten en acten in een klein boekje over te schrijven. Dat boekje bood hij in 1641 den kerkeraad ten geschenke aan.

Het is mij niet gebleken, dat men er hem voor bedankt heeft, maar — waarschijnlijk door gebrek aan papier — is men later begonnen aan de andere zijde van het boekje de kerkrekeningen te schrijven. Misschien is dit de reden, dat men het niet heeft opgemerkt en tegelijkertijd zal het hieraan te danken zijn, dat het tot heden bewaard is gebleven. Ofschoon de omslag ontbreekt en de eerste pagina's verdwenen zijn is toch de inhoud nog belangrijk genoeg, zoodat wanneer Mr. Ambrosius nog leefde, ik dadelijk zou voorstellen om hem eerelid van ons genootschap te maken.

In dat boekje dan geeft Mr. Ambrosius o.a. een lijstje van de goederen „toebehorende die papelycke prove die Capelle In baembrugge”, zooals die beschreven stonden achter in het misboek van de kapel, welk misboek op 24 April 1567 door de Geuzen-soldaten van den Heer van Brederode „gescheurt, ghedistrueert off verbrant is”.

Mr. Ambrosius vermeldt niet wat er verder gebeurd is, maar het blad, waar het lijstje op geschreven was, schijnt hij onder de oogen gehad te hebben, want hij zegt, dat het afschrift „accordeert met syn principale ende was geschreven op pampier”.

Het leger van Hendrik van Brederode is dus op zijn tocht van Vianen naar Amsterdam langs Baambrugge getrokken en de soldaten schijnen van de gelegenheid te hebben gebruik gemaakt om alles wat in de kapel aan den Katholieken eeredienst herinnerde te vernietigen.

't Is wellicht aan dezen tocht te danken, dat de vaart van Loenersloot naar Vinkeveen nog de Geuzensloot heet.

De kapel was niet rijk met goederen gezegend. Behalve de kapel, het schoolhuis, het huis en de hofstede van den vicaris be-

stond het geheele bezit uit $5\frac{1}{2}$ morgen land in de nabijheid van het Gein (de naam Angstel gebruikte men toen niet en wordt tegenwoordig nog weinig gebezigd), zoodat de vaste inkomsten, uitgaven en memoriën inclus, slechts *f* 62.— per jaar bedroegen.

De toenmalige vicaris Heer Tatick Aertsz komt reeds voor in eene memorie van 1554, maar is waarschijnlijk omstreeks 1580 naar Abcoude vertrokken. Hij leefde nog in 1595. De laatste Katholieke schoolmeester Aert Janse werd in 1594 opgevolgd door den Gereformeerden schoolmeester Jan Desmares 1).

Volgens een oude aantekening werd de uitoefening van den Katholieken eeredienst te Abcoude in 1586 verboden. Omstreeks dien tijd zal ook in de kapel te Baambrugge, die toen nog onder Abcoude ressorteerde, de Katholieke eeredienst opgeheven zijn, want kort daarna op 18 Mei 1588 beschikte de Directiekamer te Utrecht, die toenmaals het beheer had over de kerkelijke goederen ten plattenlande in de provincie Utrecht, goedgunstig op 't verzoek van „de bueren van Bambrugge” om een predikant aan te mogen stellen en gaf hun daartoe de beschikking over het inkomen van de „Cappelarie”, (dat slechts *f* 62.— bedroeg) mits de geburen een predikant „van gesonde leere ende leven” beriepen en hem eene bezoldiging gaven van *f* 240.—.

Hiertoe was de toenmaals zeer kleine gemeente echter niet bij machte, want men kon den predikant slechts *f* 100.— per jaar aanbieden. Hierdoor sprong de zaak af en de administratie der inkomsten werd een week later opgedragen aan Floris van Weede, ontvanger der gebeneficieerde goederen te Utrecht.

De kapel moest echter onderhouden worden en daaraan is het waarschijnlijk te danken, dat Gedep. Staten van Utrecht op 8 April 1592 aan de kerkvoogden, die toen den thans vreemd klinkenden naam van „Kapelmeesters” droegen, de administratie in handen gaven, tot onderhoud n.b. van de kapel, het uurwerk en . . . een schoolmeester! Alles voor de kapitale som van *f* 62.—.

Nadat de kapelmeesters de administratie in handen hadden gekregen, gingen zij spoedig aan het werk, want in het rapport van de kerkvisitatie in 1593 wordt reeds medegedeeld, dat de kapel werd „gerepareert ende bequaem gemaect omme te predicken”,

1) Later werd bij vier achtereenvolgende vacatures in 1654, 1660, 1661 en 1685 telkens een schoolmeester uit Oostzaan benoemd. Was daar een opleidings-instituut?

terwijl in 1602 een nieuwe preekstoel, die nog in de tegenwoordige kerk staat, werd gebouwd.

De „seer sobere incompste” van de kapel waren echter een voortdurende belemmering. Onophoudelijk moesten de kapelmeesters op middelen bedacht zijn om de inkomsten te vergrootten. Kleine stukjes grond werden van de hand gedaan of in erfpacht uitgegeven.

Zoo werd in 1611 door Ged. Staten eene overeenkomst goedgekeurd, door de kapelmeesters gesloten na machtiging van „meest alle de gebuyren” en van Schout en Schepenen in der Ed. Mog. Heeren Staten 's Lands van Utrecht gerechte tot Abcoude, ten overstaan van den maarschalk van het Nederkwartier, waarbij zes voet van het erf van het schoolhuis en een vrijen watergang werden overgedragen tegen een jaarlijksche canon van *f* 5.—

In de kapel werd toen eens in de 14 dagen gepreekt door den predikant van Abcoude, doch dit begon de Baambruggers te vervelen en daarom trachtten de kapelmeesters, die telkens als de gemachtigden van de „gemeene gebueren” optreden, onophoudelijk de jaarlijksche inkomsten te vermeerderen om een eigen predikant te kunnen bezoldigen. Bovendien moest in 1615 het uurwerk in den toren gedeeltelijk vernieuwd worden.

Zoo werden in 1619 twee erven binnen- en buitendijks overgedragen tegen eene „verecring” van *f* 10.— ten behoeve van de kapel en in hetzelfde jaar werd het Zuidelijk gedeelte van het kerkhof aan den smid Heynrick Petersz in erfpacht uitgegeven tegen een jaarlijksche pacht van *f* 11.— om op dat terrein een huis te bouwen. Aardig is in deze overeenkomst de uitdrukkelijke bepaling, dat de erfgenamen of latere rechtverkrijgenden van Heynrick Petersz „niet en sullen mogen tappen ofte eenige andere lichtveerdige spelen in 't voorsz huys mogen doen”. Ook mocht er in de smederij niet gewerkt worden tijdens de godsdienstoefeningen zoowel 's Zondags als 's Woensdags in de Vasten, want op laatsgenoemde dagen werd er 's morgens om 9 uur godsdienstoefening in de kapel gehouden om de Roomschen te trekken (!)

Uit voorgaande en andere overeenkomsten blijkt, dat Baambrugge in dien tijd nog niet geheel bebouwd was. Langzamerhand ging het echter vooruit, vooral nadat in 1626 door de Staten van Holland ocrooi was verleend tot het maken van een zandpad tusschen Ouderkerk en Breukelen. De welvaart nam toe en hier

en daar werden reeds buitenplaatsen gebouwd. Het verblijf aan den schilderachtigen Angstel scheen menig Amsterdamsch patriciër te bekoren, evenals dit het geval was met den predikant van Abcoude, Ds. Deijlius, die toen reeds te Baambrugge woonde.

Den 7 den Mei 1630 keurden Ged. Staten goed, dat de kapelmeesters, met advies en ten overstaan van den Maarschalk, het land dat aan de kapel toebehoorde verkochten, onder verplichting, dat het geld hypothecair belegd moest worden ten overstaan van den ontvanger der gebeneficieerde goederen „ten behoeve ende eijgendomme der capelle tot Baembrugge”. Ten gevolge van deze transactie ontvingen de kapelmeesters drie dagen later ten behoeve van de kapel eene obligatie over een kapitaal van *f* 7000.— à 4 pCt. Deze rente werd gedurende vele jaren ontvangen bij den rentmeester van het Karthuizersklooster te Utrecht en later bij den ontvanger der generale middelen 's Lands van Utrecht. Van dit kapitaal is echter voortdurend de rente verminderd, tot dat eindelijk in den tijd van Napoleon niets of zeer weinig betaald werd en tenslotte de beruchte tierceering het kapitaal en de rente tot een luttele som terugbracht.

In 1633 moest de kerk te Abcoude eene groote reparatie ondergaan en een orgel worden aangeschaft. Aangezien een en ander met groote kosten gepaard ging en de Staten niet wenschten, dat ook Baambrugge met het kapitaal en de rente daarvan bezwaard zou worden, werd toegestaan, dat Baambrugge zich afscheidde en een eigen predikant kreeg.

De rente van de zooeven genoemde obligatie diende tot betaling van de helft van het tractement van den predikant. De andere helft werd door de Staten betaald. Het tractement bedroeg dus *f* 560 's jaars. Na de verkregen machtiging werd de predikant van Abcoude Ds. Deylius, die reeds te Baambrugge woonde, als eerste predikant beroepen. Hij overleed in 1639 en werd in de kapel begraven. Zijne weduwe ontving *f* 40.— om te kunnen verhuizen.

Als zijn opvolger werd Ds. Malecoodt beroepen, die gedurende de 14 jaren, dat hij te Baambrugge woonde met groote nauwkeurigheid de notulen van den kerkeraad heeft bijgehouden, zoodat ik menige bijzonderheid aan hem te danken heb. Niet alleen begon hij dadelijk om een notulenboek aan te leggen, maar tevens trok hij onmiddellijk te velde tegen de ruwe en barbaarsche zeden van de dorpelingen. Vooral het gans-trekken of gans-rijden,

dat op St. Jan (24 Juni) plaats had, het kaatsen en kegelen in de nabijheid van de kapel tijdens de predicatie en het dansen in het openbaar hinderden hem geweldig. Onophoudelijk vermelden de rotulen de pogingen, die men bij den Maarschalk en den Schout aanwendde om dat te beletten. Telkens beloofden de Maarschalk en de Schout hunne medewerking, maar of zij onmachtig waren of onwillig, zij lieten de zaak blauw blauw.

Trouwens overal op het platteland was het 't zelfde; de rotulen vermelden, dat het ook te Abcoude en Nigtevecht zoo rumoerig was. De zeden waren ruw in dien tijd en vooral de opgeschoten jongens en jonge kerels veroorzaakten veel overlast. Ds. Malecoodt klaagt tenminste over de „grouwelycke ongebondentheyth der ionge gesellen”, vooral op Nieuwjaarsavond en Vastelavond, als zij liepen te schreeuwen en den dorpelingen geld afpersten. Telkens weer is 't hem een doorn in 't oog als hij 's Zondags door al het rumoer van kaatsen, kegelen, kolven en vloeken naar de kerk moest om te preeken en er soms tijdens de predikatie een bal door de ruiten vloog en op den preekstoel of tusschen de kerkgangers terecht kwam.

Onvermoeid ging de dominé tegen alle uitspattingen te keer, maar de waard „onder 't Caetsdack in de Baen” en zijn collega in „de Oude Prins” zorgden wel, dat hij aan den gang kon blijven

Bovendien hielden sommige dorpelingen er van om luidruchtig feest te vieren of kermis te houden en hadden verbazend 't land aan een droge keel, zoodat nog in 1656 de predikant alle Gereformeerden aanspoorde om zich bij vastelavonden, kermissen, kraam- maaltijden en bruiloften te wachten voor dronkenschap, dansen en springen, het zingen van „oneerlycke en vuyle liederen en andere lichtveerdicheden, als mede van toeback te drinken of te suygen langs de wegen, dewyl het onbetamelijk is”!

Ook het onderhoud van de kapel ging Ds. Malecoodt ter harte. Reeds in 1641 vraagt de kerkeraad op zijn voorstel aan de Staten om geheele betaling van het tractement van den predikant, opdat de inkomsten van de kapel gebruikt zouden kunnen worden om het gebouw, dat in zeer slechten staat verkeerde, te kunnen herstellen en onderhouden. De Staten lieten echter na herhaalde verzoeken niets van zich hooren, totdat eindelijk, nadat het classicaal bestuur dikwijls de verzoeken gesteund had, op 26 April 1650 de Staten aan „de gemeijnte christij tot Bambrugh”

een subsidie verleenden van *f* 1200.— voor de verbouwing van de kapel en 30 Mei d.a.v. toestemming gaven om den grond in de te verbouwen kapel te verkoopen en tot „grafsteden uyt te slaen”, om de verdere kosten te kunnen bestrijden.

Van betaling door de Staten van het geheele predikantstractement wordt niet gerept, doch men schijnt voorloopig nogal tevreden geweest te zijn, want bij de kerkvisitatie in Juli werden de deputaten feestelijk bedankt voor hunne hulp. De kapel werd toen niet bezocht omdat reeds met de verbouwing begonnen was.

De bestekken waren trouwens reeds lang gereed en Ds. Malecoodt, die op velerlei gebied thuis was, was „Directeur van het bovengedacht werk”.

Intusschen was de benoodigde som nog lang niet bijeen, zoodat de predikant in den kerkeraad vroeg of de Diaconie, die „van den Heere rijkelijk gesegent” was, niet een vereering behoorde te doen tot verlichting van de onkosten voor deze groote reparatie en verbouwing. De Diaconie gaf toen *f* 100.— en leende nog *f* 550.— tegen 4 pCt.

Om nog meer inkomsten te krijgen hadden de kapelmeesters in 1649 een stuk grond in erfpacht uitgegeven aan zekere Claes Jansen, tegen een erfpacht van *f* 8.— 's jaars. Dit erf lag aan de Noordzijde van de kapel ter plaatse waar vroeger het schoolhuis gestaan had. Het te bouwen huis mocht volgens het contract nooit bewoond worden door „een tapper ofte harbergier, die gelaegen seth om hier ofte brandewijn te tappen ook niet bij een smith, timmerman ofte diergelycke ambacht ofte hantwerck” opdat daardoor de godsdienstoefeningen niet gestoord zouden worden.

Het verbouwen ging nogal voorspoedig en de kapel werd in een klein kerkje herschapen. Ook werden fraai beschilderde kerkramen geschonken, waarvan er in 1740 nog slechts één over was gebleven, dat niet onherstelbaar beschadigd was. Dat raam was waarschijnlijk door de stad Utrecht geschonken, want het stadswapen was er op afgebeeld.

In 1651 werd een klok aangeschaft en in den toren opgehangen. Het opschrift luidt:

„De gemeente heeft my betaelt en doen gieten +
 Ten tyde schovdt Pavw + Henricus Malecoodt Predicant +
 Marten Segersen, Joost Jansen Drost, kerkmeesters
 tot Baembrugge + Johan Dop me fecit 1651”.

In 1653 vertrok Ds. Malecoodt naar Deventer; hij werd opgevolgd door Ds. Theodorus van der Horst, die reeds kort daarna, in den storm van 4 Dec. 1654, van het Zandpad in den Angstel woei en doordat hij in zijn mantel verward raakte, verdronk.

Intusschen ging het dorp steeds meer vooruit en er werden nog nieuwe buitenplaatsen bijgebouwd, zoodat de welvaart toenam. Des zomers, wanneer de buitenverblijven bewoond waren telde het dorp wel 200 bewoners meer dan anders.

In 1657 werd dan ook de voor dien tijd belangrijke som van *f* 572.11 gecollecteerd voor de vervolgde Protestanten in Polen. Het geheele bedrag door het classicaal bestuur opgezonden, bedroeg *f* 1262.11, zoodat Baambrugge alleen bijna zooveel had gegeven als de andere dorpen van de classis te zamen. Dit werd echter nog overtroffen toen in 1662 langs de huizen werd gecollecteerd voor de verdrukte Protestanten in Piémont, welke collecte *f* 663—8—8 opbracht.

Al waren de Baambruggers zeer vrijgevig en mild, de kerkmeesters, zooals zij na den verbouw genoemd werden, hadden nog voortdurend met geldgebrek te kampen. Toen dan ook in 1661 de rente van het kapitaal gereduceerd was, waren de fondsen van de kerk niet meer voldoende om de helft van het predikantstractement te betalen. Het aantal Gereformeerden schijnt niet groot genoeg geweest te zijn om daarin verbetering te brengen. Er waren waarschijnlijk meer Katholieken dan Protestanten, wat afgeleid kan worden uit de verhouding in het gerecht van Abcoude. Een hernieuwde aanvraag om betaling van het geheele predikantstractement door de Staten had geen succès.

Jarenlang was het tijdens de godsdienstoefeningen in de nabijheid van de kerk rumoerig geweest, doch na vele vergeefsche pogingen werd eindelijk in 1663 door den Maarschalk een plakkaat tegen dergelijken overlast afgekondigd, zoodat het rumoer vrijwel ophield. Alleen de herberg onder 't kaatsdak bleef een voortdurende ergernis en om daaraan een einde te maken klaagde men in 1665 den herbergier aan bij de Staten. De kerkeraad en de herbergier werden daarna opgeroepen om voor H. Ed. Mog. te Utrecht te verschijnen.

Ds. Halma vertegenwoordigde den kerkeraad en de herbergier verscheen met zijn advocaat. 't Resultaat was, dat de Staten aan Ds. Halma een brief medegaven voor den Maarschalk, waarin

bevolen werd om de plakكاتen en ordonnantiën tegen deze „excessen punctuelyck en strictelyck te executeeren.”

Daarna ging het een poosje goed, maar twee jaar later bedacht de waard weer iets anders en plantte in de Baan tegenover de herberg een Meiboom, die echter dadelijk door de dienaars van den Schout werd omvergehaald. Doch in het volgend jaar plantte hij er weer een. Toen sommeerde de dominé den waard om den boom dadelijk weg te nemen of anders de gevolgen van een klacht bij den Maarschalk af te wachten.

Nauwelijks was dit zaakje in orde of de waard liet bekend maken, dat hij op St. Jansdag de gans zou laten trekken. Ook het rumoer in de Baan begon weer. Men kon wel aan den gang blijven.

Ten einde raad besloot men aan de dienaren van den schout, al kwamen zij dan ook maar eens in de veertien dagen 's Zondags te Baambrugge kijken, eenige vergoeding te geven zooals 't heette omdat . . . hun tractement klein was! Doch ook dit hielp niet. De waard was zeker vrijgeviger dan de kerkeraad, want het gans-trekken werd een tweede kermis.

In 1669 besloot de Diaconie een huis naast de kerk, met schuur en $7\frac{1}{2}$ morgen land te koopen, opdat eenerzijds het geraas van kolven en kegelen, dat op de werf naast het huis van den koster plaats had, geweerd en anderszijds aan het kapitaal van de Diaconie een goede belegging gegeven kon worden.

Daarna werd het huis en het land afzonderlijk verhuurd en toen daarna op 17 Juni 1670 door Ged. Staten een streng plakkat tegen het barbaarsche gans-trekken werd afgekondigd, schenen alle ergernissen grootendeels opgeruimd.

Wel vond de kerkeraad het niet aangenaam, dat Pastoor Heymenberch op het slot Loenersloot verblijf hield en bezig was een nieuwe parochie te vormen, maar de Pastoor van Abcoude vond dit evenmin aangenaam, want de Katholieken van Baambrugge begonnen zich van Abcoude af te scheiden, wat tot velerlei wrijving aanleiding gaf.

De hierbedoelde Pastoor Heymenberch was misschien een bloedverwant van Ds. Halma, wiens schoonzuster de Wed. Heymenberch in dien tijd met hare dochter te Baambrugge kwam wonen.

De onderlinge verstandhouding van de dorpsbewoners schijnt anders uitstekend geweest te zijn, want meermalen vond ik ver-

meld dat de Geref. Diaconie ook Roomsche armen ondersteunde.

Een aardige bijzonderheid is nog, dat toenmaals aan Hendrik Claessen *f* 12.12 per jaar betaald werd voor het wegjagen van honden uit de kerk tijdens de predikatiën. Een hondenslager dus!

In 1672 waren de Franschen met grooten spoed tot in het hart van het land doorgedrongen en bedreigden dit gedeelte van de provincie. Elk oogenblik konden zij te Baambrugge verwacht worden. Men vreesde met groote vreeze.

Toen zij zich van Loenersloot hadden meester gemaakt en in de Vechtstreek veel verwoest en geroofd hadden, werd de toestand reeds hachelijk, maar toen in November 500 Franschen met trekschuiten uit Utrecht naar Abcoude kwamen was de ellende niet te overzien. Vele Baambruggers schijnen over het ondergelopen land gevlucht te zijn. Sommige schrijvers deelen mede, dat Baambrugge toen verwoest is.

In dien jammerlijken tijd, dien Ds. Halma den vluchttijd noemt, waren 18 lidmaten gedood of van ellende gestorven en 43 waren naar andere plaatsen gevlucht, zoodat er van de 72 mannelijke en vrouwelijke lidmaten nog slechts 11 waren overgebleven. Hoeveel Baambruggers dat bezoek van de Franschen met den dood hebben moeten bekoopen is mij niet bekend, omdat in het notulenboek alleen van de Geref. lidmaten gesproken wordt en niet van de andere dorpelingen, wier aantal waarschijnlijk grooter was dan dat van de Gereformeerden. Ook van kinderen wordt niet gerept. De zoon, de moeder en een zuster van Ds. Halma zijn in dien tijd in de kerk begraven.

De weinige boeren, die nog over waren werden, nadat de Prins van Oranje Nieuwersluis had bemachtigd, geprest om daar te graven en verschansingen op te werpen tegen de Franschen, die kort te voren tot Breukelen teruggedrongen waren.

Trouwens van werken op het land was geen sprake meer, want 2 jaar later stond het land nog grootendeels onder water. De bezittingen van de Diaconie brachten niets op en de tractementen van predikant en schoolmeester werden niet uitbetaald, omdat er geen geld was. Toch gaf men van het weinige dat men had nog een deel aan arme vluchtelingen uit Breukelen en Maarssen, die hier nog verblijf hielden.

Terwijl de naweeën van den oorlog zich nog deerlijk deden gevoelen, kwam in Dec. 1675 een nieuwe ramp het dorp teisteren. Het water steeg onrustbarend en eerst in Maart van het

volgend jaar kon Ds. Halma de gemeente tot dankbaarheid opwekken „nademael de Heere nae syn groote goedertierenheyt ons weder boven hope ende verwachtinge van de wateren verlost heeft”.

Eindelijk brak er een tijdperk van rust aan. De achterstallige tractementen werden gedeeltelijk betaald en de kerk gaandeweg hersteld. De geschilderde ramen waren echter verwoest, want in 1676 werd nog 22 gulden aan den glazenmaker betaald.

Intusschen gaf het verminderde aantal inwoners aanleiding om het getal Baambrugsche schepenen in het gerecht van Abcoude te verminderen. Een der 2 Geref. Baambrugsche schepenen Willem Jansen Geijnwijck, die ook diaken was, werd ontslagen, terwijl de 2 Katholieke schepenen in functie bleven. Toen nu de kerkeraad over dit ontslag bij den Maarschalk klaagde, deelde deze mede, dat naar aanleiding van een rekest uit Abcoude, de Staten besloten hadden, dat er voortaan 4 schepenen uit Abcoude en 3 uit Baambrugge in het gerecht zouden zitten en dat daarom een der Baambrugsche schepenen van zijn eed en ambt ontslagen was.

Na 1680 begon het dorp geheel op te leven, alles geraakte weder in den ouden toestand en de buitenplaatsen werden des zomers weder bewoond, tengevolge waarvan zich een doctor medicinae te Baambrugge vestigde. In de kerk werd door „eenige Heeren ende Juffrouwen” een nieuw gestoelte geplaatst en in gebruik genomen. Ook het uurwerk in den toren kon worden opgeknapt, dank zij de krachtige hulp van de bewoners van de buitenplaatsen, zoodat daarvoor ruim f 500.— werd bijeengebracht.

Toen nu kort daarna de zeer vervallen wagenweg tusschen Amsterdam en Abcoude weder in goeden toestand werd gebracht en daarna doorgetrokken werd tot Loenen, begon voor Baambrugge een tijdperk van bloei aan te breken. Als gevolg daarvan mag men dan ook aannemen, dat in 1706 de „geerfden en inwoonders van Baambrugge na de gebruikelijke „gedane buerspraecke” besloten om een nachtwacht aan te stellen „om brand en andere ongemacke” te voorkomen. Natuurlijk werd voor deze belangrijke zaak eene commissie benoemd, bestaande uit de heeren Dr. Jan de Witt of de Witte (de naam werd op tweeërlei wijze gespeld), Simon Barchman Wuytiers, (die op Paddenburg woonde en daar een huiskapel had en ook een kape-

laan, Jacobus Tersteghe, bezoldigde) en Jan Dubbelt, de schoolmeester, om dit zaakje te regelen.

De nachtwacht moest „yder uur soo haest de klock geslagen heeft” den ratel of klep laten hooren en roepen hoe laat het was. Natuurlijk moest hij ook gewapend zijn, om zich desnoodig te verdedigen en aan boosdoeners ontzag in te boezemen. Er werd daarom vastgesteld, dat hij behalve met een ratel of klep ook met een halve piek moest voorzien zijn. Men kan zich gemakkelijk voorstellen hoe krijgshaftig en indrukwekkend die eerste nachtwacht van Baambrugge er met zijn halve piek zal hebben uitgezien!

Door Schout en Schepenen werd daarna een brandmeester aangesteld, die den nachtwacht moest controleeren, terwijl verder werd bepaald dat allen „die vier en licht syn houdende” hun aandeel in de onkosten moesten betalen.

In 1700 kwam het huis genaamd „de herbergh in de Baen of onder het Caetsdack” in publieke veiling en werd door de Diaconie aangekocht, zoodat deze ergernis daardoor geheel verdween, want de Diaconie had nu zoowel de herberg als het land in eigendom gekregen. De kaatsbaan werd geamoveerd en weggenomen. De waard zelf had hier dus „buiten den waard gerekend”.

Intusschen was Ds. Halma, die bijna 50 jaar predikant te Baambrugge was geweest, een oud man geworden. Toen hij op 23 Nov. 1702 (zijnde de Stichtsche Dankdag ter herinnering aan de verdrijving der Franschen) zijne predikatie hield, was de herinnering aan de ellende van den Franschen tijd en de verliezen, die hij toen in zijne familie leed, hem waarschijnlijk te machtig. Hij viel flauw in den preekstoel en overleed een week later.

Aangezien bij de benoeming van zijn opvolger de stemmen staakten, werd de beroeping van Ds. Croes door een schoolkind met het lot beslist. Doch kort daarna stierf deze predikant aan een slaapziekte.

In 1715 werd de ambachtsheerlijkheid van Abcoude en Baambrugge door de Staten van Utrecht verkocht aan Theodorus de Leeuw, Kanunnik van St. Pieter te Utrecht, voor de som van f 20.400.—. Door dezen verkoop werd voor Baambrugge een geheel nieuwen toestand geschapen, want toen de laatste heer van Abcoude, Jacob van Gaesbeeck zijne rechten aan den Bisschop van Utrecht moest afstaan was Baambrugge nau-

welijks meer dan een gehucht. De Staten, die ongeveer twee eeuwen de heerschappij hadden uitgeoefend, waren toen betrekkelijk ver uit de buurt, zoodat de „bueren van Bambrugh” hun zaken zonder veel belemmering konden regelen. Zij lieten er zich niet weinig op voorstaan en werden daarin door de aanwezigheid van zooveel rijke en machtige Amsterdamsche patriciërs versterkt.

Theodorus de Leeuw was dus nu de ambachtsheer geworden, zonder wiens toestemming noch het gerecht noch de kerk iets konden besluiten; zelfs geringe aangelegenheden moesten aan zijne goedkeuring worden onderworpen. Hij benoemde schout en schepenen. Het beroep van een predikant of van een schoolmeester had zijne approbatie noodig en alle rekeningen werden door hem nagezien. Kortom, hij was, zooals hij een brief aan Ds. van Essen onderteekende

UEd. seer genegen Vrindt en ambagsheer

THEODORUS DE LEEUW.

Omstreeks dezen tijd verscheen het plaatwerk „de Vermaarde rivier de Amstel”. In het gedicht dat aan de 100 platen voorafgaat, komt een gedeelte voor, dat op Baambrugge betrekking heeft. Om der curiositeitswille neem ik dit pronkjuweel van een lofdicht hier over:

'k Ga verder, daar Baambrug my nodigd tot de rust;
 Mijn ijver vind zig wel vermoeid, maar nooit geblust,
 Dies zal de stilstand mij weer nieuwe Kragten geven.
 De aloude zedigheit zie 'k op dit dorp herleven,
 Hier is ons Holland nog dat Holland eertijds waar,
 Toen liefde, deugd en trouw vereend was met elkaar,
 En door de eenvoudigheid nooit vreesden voor de lagen
 Van list, of slinks bedrog om iemant 't zyn t'ontdragen,
 Daar door de hovaardy die twee nu op den troon
 Verheven zijn; men schent de reine deugd haar Kroon,
 Verschopt de liefde, en tragt de trouw op 't hart te treden,
 Dewijl de Geldgod wort gediend en aangebeden!

O Nederig Baembrug 't erinn'ren aan dien staat,
 Maakt dat ik u veel meer dan 't dartele sieraad
 Der trotse steden moet waarderen en beminnen,
 Uw lage daken zijn bekoorlijk aan mijn zinnen,
 Om dat de vrede met de eenvoudigheid hier leefde,
 Die aan het hart steeds rust en nimmer wroeging geeft,
 Dewijl de dartelheid is van deez' grond verdreven.
 De Kerk, daar, 't Heilig woord in eeuwigheid blijft leven,
 Bestraald door 't ware licht, vergroot uw sierlijkheid,
 Om dat daar door den weg ten hemel wordt bereid!
 Vaar wel Baembrug! vaar wel!

In 1726 werd de spits van den Gothischen toren vernieuwd, doch toen 20 jaar later het „uurwerck en klokkengeslagh” in den toren, dat „door lankheit van tijden ten eenemaal reddeloos en geheel onbruikbaar” was, vernieuwd moest worden, hadden de kerkmeesters geen geld voor deze belangrijke reparatie. Theodorus de Leeuw was echter zoo vriendelijk om toestemming te geven voor eene algemeene inzameling, omdat het maken van een uurwerk „in een dorp ten dienste van ieder in- en opgezetene” geschiedde.

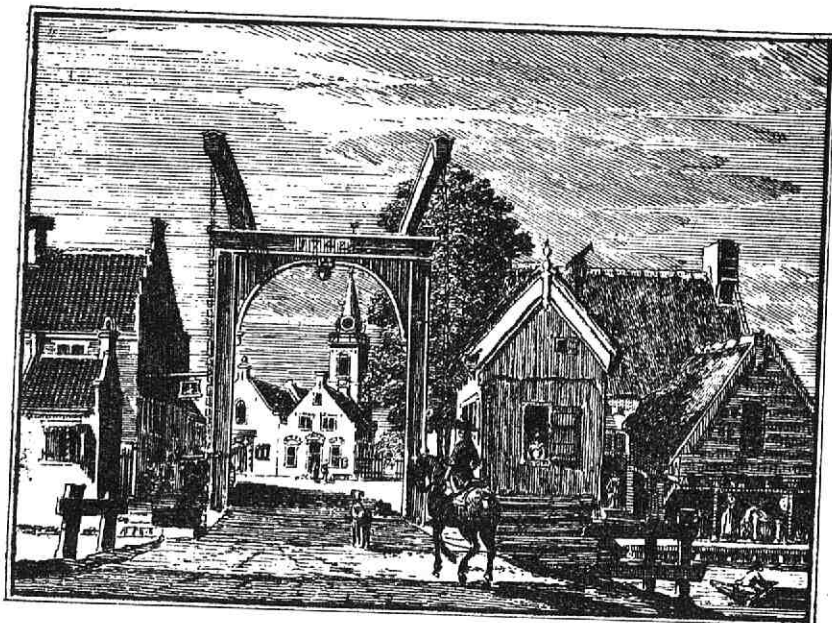
Weder gaven de bewoners van de buitenplaatsen flinke bijdragen, maar ook de dorpelingen lieten zich niet onbetuigd, zoodat spoedig meer dan *f* 700.— bijeen was. Het uurwerk werd geleverd door den „Mr. Horologiemaker” Dirk de Graaf voor de som van *f* 680.— De man die het oude uurwerk had geïnspecteerd en de tekening en het bestek voor het nieuwe had gemaakt bracht *f* 26.— in rekening, maar de kerkmeesters vonden dit blijkbaar te duur, althans eerst 4 jaar later werd slechts *f* 12.— aan zijn procureur uitbetaald.

De bewoners van de buitenplaatsen bezorgden aan het dorp groote voordeelen, meestal hielden zij equipage en een groot aantal bedienden. (Ook slaven? In het doodboek staat vermeld dat op 7 Sept. 1758 begraven is een kind van de „Slaafin” van den Heer Groenendijk op „Lindenhoff”.) De welvaart bereikte weder een ongekennde hoogte en er heerschte rust en verdraagzaamheid.

Met politiek bemoeiden de dorpelingen zich weinig. Wel waren zij in den Patriottentijd Prinsgezind. Toen dan ook de Pruisen in 1787 in het land vielen, wapperde de Oranjevlag van den toren, maar deze werd later door de Patriotten naar be-

nedен gehaald. Veel had het dorp toen te lijden van de zwer-
vende benden en van de zonder doel heen en weer trekkende
soldaten van het leger van den Rijngraaf van Salm.

De Pruisen bedreven niet zooveel gruwelen als de Franschen
in 1672, maar hun roofzucht was er niet minder om. Ook de
gedwongen leverantie van levensmiddelen en fourage drukte
zwaar op de bevolking.

En nu de tijd van „Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap”. In
het begin van 1795 werd „burger” Cornelis Miltenburg gekozen
tot vertegenwoordiger bij de representanten 's Lands van Utrecht
wegens het Nederkwartier.

Kort daarna zou in de kerk te Abcoude de verkiezing plaats
hebben voor leden van de municipaliteit van Abcoude, welke ver-
kiezing plechtig door klokgeklep en bekendmaking werd aange-
kondigd en door den bode van het gerecht rondgezegd. Toen de
man te Baambrugge wilde rondzeggen, werd hem dit door eenige
leden van de municipaliteit verboden en gelast al degenen die
hij reeds opgeroepen had, weer af te zeggen.

De Baambruggers maakten bekend, dat zij aan de oproeping
geen gevolg zouden geven en gaven aan den bode een resolutie

mede, waarin de scheiding van Abcoude geproclameerd werd. Op verzoek van Abcoude werd kort daarna eene commissie benoemd voor de limietscheiding, die echter achterwege gebleven is, want de Baambruggsche municipaliteit heeft niet lang bestaan.

Ten gevolge van art. 6 van de additioneele artikelen van de Staatsregeling van 1798 kwam de toren van de kerk in eigendom en onderhoud van de gemeente. En mede ten gevolge van dit art. wenschten de Katholieken van Abcoude en Baambrugge gebruik te maken van het naar hunne meening daardoor verkregen recht om de kerken zoowel te Abcoude als te Baambrugge te naasten, omdat zij in de beide dorpen de numerieke meerderheid hadden. Ook de municipaliteit van Abcoude meende, dat het artikel op de kerk te Baambrugge toepasselijk was; klaarblijkelijk dachten men, dat Baambrugge zoowel burgerlijk als kerkelijk nog onder Abcoude ressorteerde.

De Baambruggers kwamen er tegen in verzet, omdat hunne kerk ten onrechte er bij betrokken werd, want kerkelijk was Baambrugge sedert 1633 van Abcoude gescheiden.

Het Wetgevend Lichaam der Nederlanden stelde de Baambruggers in het gelijk, omdat de verdeeling der kerkgoederen dorpsgewijze moest geschieden. Hiermede was de quaestie opgelost.

De kerk was bij deze gelegenheid geschat op f 2000.— en de pastorie op f 2800.—, ofschoon de Baambruggers eenige jaren vroeger f 4000.— hadden uitgegeven voor een nieuw dak. Het schoolhuis was getaxeerd op f 2000.—, maar dit behoefde niet in de verdeeling opgenomen te worden als zijnde, zoo 't heette „Nationaal”. 't Was alleen getaxeerd omdat het op grond van de Diaconie stond.

Toen Napoleon in 1811 met zijn hofstoet van Utrecht naar Amsterdam langs den bijna voltooiden straatweg trok, passeerde hij Baambrugge. Uit dien tijd dagteekent de aanleg van de groote en kleine Coupure, waardoor twee groote omwegèn werden afgesneden. De buitenplaats „Zorgvrij” die bij de brug tegenover het dorp stond, werd hiervoor gesloopt.

In Dec. 1842 bleek bij een inspectie, dat de kerk zoo bouwvallig en oud werd, dat bij storm groote kans bestond, dat de muren zouden instorten.

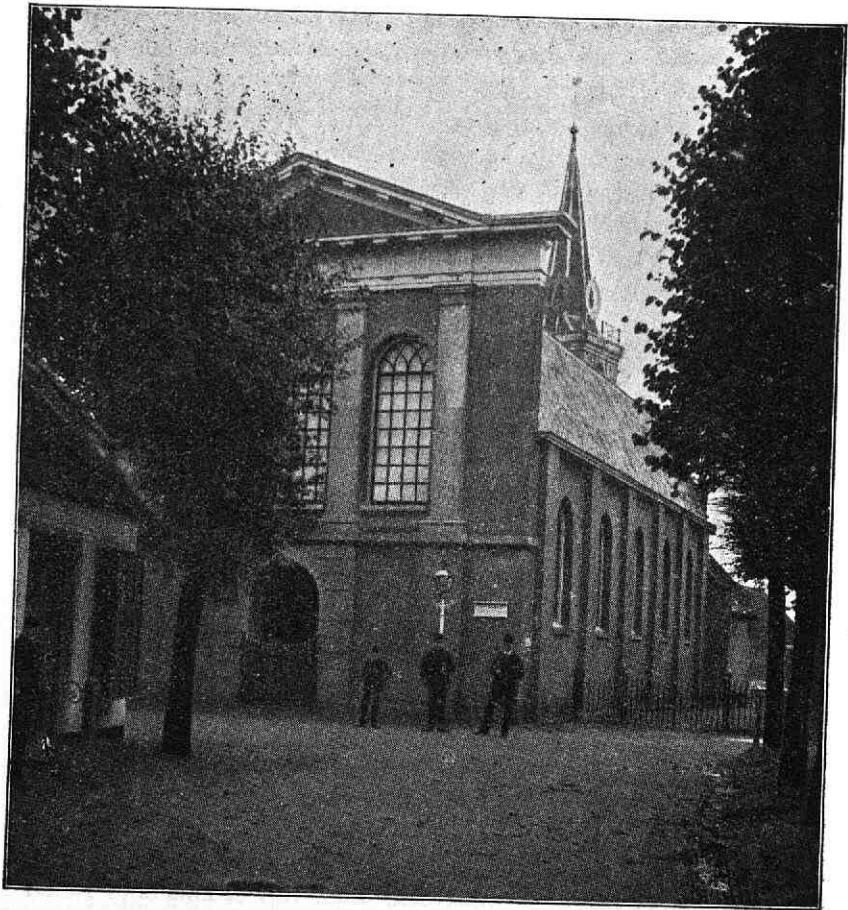
Ofschoon Baambrugge omstreeks dien tijd slechts 450 zielen telde, waaronder vele Katholieken en Afscheidenen (die op de

buitenplaats Postwyck van Mevr. Zeelt bijeenkwamen), was toch de voormalige kapel te klein geworden. Zij was slechts 18 M. lang bij 6 M. breed.

Aan den opzichter van den Waterstaat Meijer werd het maken van een tekening en bestek voor een nieuwe kerk opgedragen tegen een belooning van *f* 100.—.

Baambrugge heeft hierdoor een pompeuse kerkgevel in den zoogenaamden Waterstaatsstijl gekregen.

Omdat de kerk vergroot moest worden was het noodig om het huis, dat naast de kerk op erfpacht stond af te breken. Vol-

gens de erfpachtsacte was de eigenaar bij vergrooting van de kerk verplicht zijn huis af te breken of af te staan volgens taxatie van Ged. Staten.

De erfpachthouder, zekere Keller, was echter niet bereid zijn huis te ontruimen, tenzij men hem een ander huis aanwees, even geschikt voor zijne zaak, omdat hiervan zijn bestaan afhing.

Het kerkbestuur slaagde er na veel moeite in een huis te vinden, waarin een soortgelijke zaak werd uitgeoefend en bood Keller f 2000.— uit de kerkfondsen en f 200.— uit eene particuliere bijdrage aan, doch Keller wilde hiervan echter niets weten. Men gaf hem toen nog 24 uur beraad en toen hij niets meer van zich liet hooren, liet men hem door een procureur sommeeren om zijn huis af te breken.

Keller koos toen eieren voor zijn geld en verklaarde voor altijd afstand te doen van zijne aanspraken op de erfpacht en tot zijn genoegen te zijn schadeloos gesteld met de som van f 2000.—. In plaats van de f 200.—, die hem vroeger bovendien waren toegezegd, ontving hij slechts f 31.—. De proceskosten waren er blijkbaar afgetrokken.

De erfpacht had gedurende 200 jaar f 8.— per jaar opgebracht. 't Was dus voor de kerk geen voordeelig zaakje geweest.

Op 15 Maart 1844 werd door den heer P. H. A. Martini Buys de eerste steen gelegd namens Mevr. de Wed. van den Bergh. Het kostte heel wat moeite om de bouwsom bijeen te krijgen. Het was een benarde tijd en de gemeente was toenmaals te klein om den geheelen last te dragen. Nadat de Koning, de Synode, het Rijk en particulieren belangrijke bijdragen hadden geschonken, een leening was gesloten en er zelfs te Amsterdam in de kerken voor gecollecteerd was, kwam het vereischte bedrag bijeen.

De totale uitgaven bedroegen f 17399.48.

In 1845 werd de kerk in gebruik genomen.

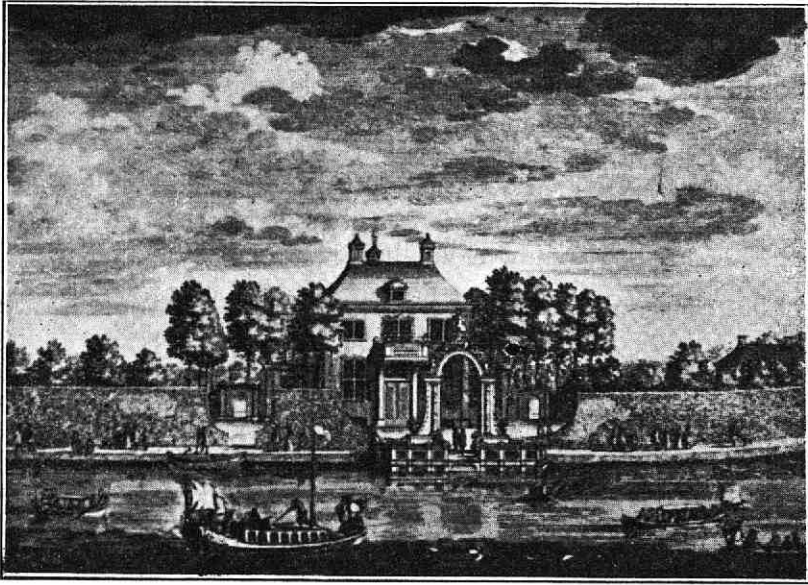
Van de ongeveer 30 buitenplaatsen, die vroeger in de nabijheid van het dorp stonden, zijn er nog slechts enkele overgebleven, de „drancwinkeltjes” zijn grootendeels verdwenen en de kermis is sinds lang afgeschafft. Wanneer de vroegere predikanten hun oogen nog eens konden opslaan, zouden zij verbaasd staan over de rustige rust, die in het dorp heerscht en die

alleen verstoord wordt door de razende snelheid waarmede auto's en motorfietsen langs den straatweg jakkeren.

Ik zal hiermede eindigen. In het vorenstaande heb ik zoo ongeveer de geheele geschiedenis van het dorp in vorige eeuwen opgeteekend en het is niet mijne bedoeling om tevens de geschiedenis van den laatsten tijd voor het Oudheidkundig Genootschap te schrijven.

Baambrugge, Aug. 1925.

J. G. Th. GREVENSTUK.

Christoffel Brants en zijn buitenverblijf „Petersburg”

door

J. F. L. DE BALBIAN VERSTER

In de eerste helft van de 18e eeuw lag aan de Vecht onder Nederhorst-den-Berg, tegenover het dorp Nigtevecht, de groote en aanzienlijke hofstede „Petersburg”, het buitenverblijf van den vermogenden koopman te Amsterdam, die zich mocht noemen Ridder, Rijks-edelman, Hofraad en Resident van zyn Szaarsche Majestyt, etc. etc. In het plaatwerk „de Zegepraalende Vecht” (Amsterdam, 1719), komen niet minder dan twaalf afbeeldingen voor, welke betrekking hebben op „Petersburg”. Dit aantal bewijst reeds hoeveel beteekenis de samenstellers van het werk, juist aan deze „vermaakelijke” buitenplaats hebben toegekend. Een andere reden voor die rijke illustratie, is te vinden in de herhaalde bezoeken, welke Peter de Groote en zijne gemalin aan „Petersburg” hebben gebracht. Claas Bruin heeft haar tegelijk in hooggestemde verzen verheerlijkt:

O Petersburg! o roem der Hoven!
 Uw Koninglijke pracht verbeeld,
 Ja tart zelf de Italjaansche kusten
 Met uw Paleizen, rijk van schat;
 Hier kon Czaar Peter veilig rusten,
 Als hij, door staatzorg afgemat,
 Zich zelf had door 't gewoel verlooren:
 Dit Landjuweel kon hem bekooren.

Op den eigenaar en den oorsprong van zijn rijkdom, die zich in „Petersburg” uitsprak, slaat het aardige couplet:

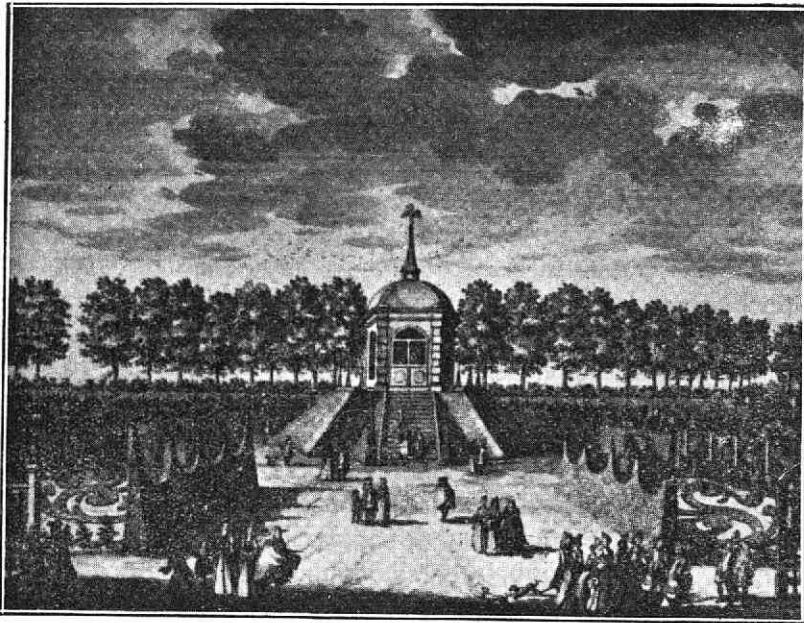
Dus vorstlijk kan een Koopheer leven
 Door 's Hemels zeegen, zorg en vlyt;
 Dit alles kan den handel geeven,
 In weerwil van de bitse nyd.
 Gij kleine Prinssen, die uw zaalen
 Ten roof aan de armoê geeven moet,
 Laat af van al uw ydel praalen;
 De Waereldstad aan d'Amstelvloed,
 Hoe wonderlijk 't u klinkt in de ooren.
 Teelt Koningen op Schryfkantooen.

Laat ons ten eerste verspreide bijzonderheden over den gelukkigen bezitter van al dat fraais bijeenbrengen, bij wijze van een levensschets.

De familienaam Brants is omstreeks 1650 ontstaan uit een patroniem. Enno Christoffelsz. Brant (niet Brants), komende uit Witmond (Wittmund) in Oost-Friesland, vestigde zich als kuiper te Amsterdam. Daar trouwde hij op 15 November 1658, 25 jaar oud, wonende op den N.Z. Achterburgwal (Spuistraat), met de 28-jarige Hilletje Freerichs, eveneens uit Witmond afkomstig en wonende in de Gasthuissteeg (Paleisstraat), waar zij vermoedelijk in betrekking was. Op 7 Mei 1659 werd Enno Christoffelsz. Brant als poorter ingeboekt. Hij en zijne vrouw waren blijkbaar eenvoudige lieden. Toen zij in 1695 overleed, was haar echtgenoot reeds overleden. Hun huwelijk werd met een aantal kinderen gezegend, maar de meeste zijn jong gestorven. Op 1 Augustus 1664 werd een tweeling geboren en op denzelfden dag gedoopt (bij Lutherschen zoo spoedig minder gebruikelijk) met de namen Jacob en Christoffel. Deze laatste alleen heeft den

volwassen leeftijd bereikt, evenals zijne zusters Helena, geboren in 1669 en Anna, in 1672. De zoon is altijd ongehuwd gebleven.

Van de meisjes trouwde de jongste het eerst. Op 25 Mei 1698 compareerde Anna Brants, oud 26 jaar, wonende op de Keyzersgracht, ouders overleden, geassisteerd door haar broeder Christoffel Brants, om in den huwelijksstaat te treden met Gerard Hilken, oud 33 jaar, koopman op de Gelderschekade.

Uit dit huwelijk zijn twee kinderen gesproten, Helena en Machteld, die naar luid van het testament van Christoffel, beide in 1700 of in 1701 werden geboren en dus tweelingen moeten zijn geweest. Helena Hilken trouwde met Coenraad Willem te Lintelo en zij overleed in 1774. Machteld huwde eerst met Enno Christoffel Jager, daarna met Carel Horizadi; zij is in 1755 overleden.

De oudste zuster, Helena Brants, trouwde op 20 Mei 1705, 36 jaar, wonende op de Keizersgracht, geassisteerd door haar broeder Christoffel, met Jacob Lups, koopman, oud 32 jaar, geboortig van Glabbeek (Glabbeck bij Rheine in Westphalen), wonende op de Heerengracht.

De Hollandsche tak van het geslacht Brants is met Christoffel

in de mannelijke lijn uigestorven, die in Oost-Friesland heeft althans in de vrouwelijke linie tot in onzen tijd voortgebloeid. Behalve den eerstgenoemden zoon Enno (deze veel voorkomende voornaam herinnert aan dien van de Oost-Friesche stadhouders), had de grootvader, die eveneens Christoffel heette, eene dochter, Engeltje, die gehuwd was met Wilke Hinrichs. Haar zoon Enno Wilke nam den naam Brants aan en noemde zich dus Enno Brants Wilke. Hij bleef te Witmond wonen. Zijn zoon Johan Enno Brants werd de universeele erfgenaam van den rijken Christoffel, den eigenaar van „Petersburg”.

Hilletje Freerichs, Christoffels' moeder, had een broeder die blijkbaar den geslachtsnaam Holzapfel heeft aangenomen. Zijn zoon Benedictus, predikant, waarschijnlijk te Witmond, trouwde in 1722 met Hilletje (Helena) van Holy. Hun zoon was een petekind van Christoffel en noemde zich Christoffel van Brants Holzapfel. Waarom hij dit deed wordt later verduidelijkt. Hij studeerde te Göttingen, trouwde te Amsterdam en stond als predikant te Deventer en te Gouda. Hij is de stichter van het hier te lande gevestigde geslacht Holzapfel.

Wij hebben deze, overigens nuchtere, genealogische aantekeningen¹⁾ laten voorafgaan, omdat de meeste vermelde personen in het vervolg zullen terugkeeren.

Over de jeugd van onzen Christoffel is niets bekend. Ongetwijfeld is zijn vader, de gewezen kuiper, die later meest als koopman staat vermeld, tot welstand gekomen. De betrekkingen met de verwanten te Witmond werden onderhouden. Toen Christoffel daar in 1688 vertoefde, liet hij zich door den schilder Emanuel Ehinger pourtraitteeren. Die beeltenis vertoont den 24-jarigen jonkman in zwierige kleederdracht, als een die tot den gegoeden stand behoorde²⁾. Het vermoeden is niet ongerijmd, dat Chris-

¹⁾ Meerendeels zijn zij geput uit de aantekeningen, berustende in het Van Brants-Rus-Hofje, zooals deze zijn verzameld in 1918 door den regent J. H. Gaarenstroom.

²⁾ Dit portret is langen tijd te Witmond gebleven. De laatste vrouwelijke afstammeling van den Oost-Frieschen tak, Frau Landrat Marie von Wayhe, geborene Brants, in 1897 overleden, heeft het met andere familie-stukken nagelaten aan de Gesellschaft für vaterländische Altertümer te Emden. Deze is aldus ook in het bezit van portretten van Peter den Groote, zijn gemalin en Minister Menzikoff, benevens van porceleinen kopjes met het wapen van Christoffel van Brants.

toffel toen reeds op zijn doorreis was naar Rusland, om daar den handel, welke door zijn vader uit Amsterdam was begonnen, verder te leiden en uit te breiden. Het staat echter vast dat hij weinige jaren later te Archangel was gevestigd, te midden van andere Hollandsche kooplieden. Het aanzienlijkste Nederlandsche handelshuis dat te Amsterdam zaken deed op Moscovië, was dat van de firma Lups en Van der Hulst. De voornaamste deelgenoot in die vennootschap, Johan Lups, moet nauw verwant zijn geweest met den genoemden Jacob Lups, die in 1705 de zwager is geworden van Christoffel Brants. Deze wordt telkens genoemd te zamen met Johan Lups, toen de Tsaar in 1693 en '94 langen tijd in Archangel verbleef en uitsluitend met de Hollandsche kooplui verkeerde. Hij sprak toen reeds Hollandsch — de Engelschen kon hij niet verstaan — en hij was gekleed als een Zaausche schipper. Van dien tijd dagteekent dus de kennismaking van Brants met den vorst.

Bij het beroemde verblijf van den Tsaar in ons land in 1697—'98, behoeven we hier niet stil te staan. In dien tijd was Brants weer te Amsterdam, want op 25 Mei 1698 is hij immers getuige geweest van zijn zuster Anna bij haar huwelijk met Gerard Hilken. Ook behoorde hij tot de op Rusland handelende kooplieden, die in het laatst van dezelfde maand een adres richtten tot Burgemeesteren van Amsterdam om te voorzien in de groote onkosten welke ook zij, de adressanten, hadden moeten maken door het kostbare bezoek van het Groot Moscovisch Gezantschap. Hoe lang hij daarna nog in het vaderland is gebleven, weten we niet, maar in het laatst van 1701 was hij wederom te Archangel. Sprekende bewijzen hebben we daarvoor gevonden in een der beide folianten van den wereldreiziger Cornelis de Bruin, schilder, schrijver en dichter, die aan het einde van zijn omzwervingen gedurende 18 jaar, in het vaderland was teruggekeerd, maar ten jare 1701 met de „navloot” meeging naar Archangel om vandaar nieuwe ontdekkingstochten te beginnen²⁾. Hij vertelt veel van zijn verblijf te Archangel, waar hij het druk had met teekenen en schilderen. „Het geen my van den tydt overschoot, werd doorgebracht in gezelschappen, aengesteld door de Heeren *Christoffel Brants*, en *Jean Lups*, die zich pynden om my vermaeck aan te

²⁾ Cornelis de Bruin, „Reizen over Moskovië door Perzië en Indië”, met 300 kunstplaten. fol. Amsterdam, 1714.

doen. Daer wert gespeelt, gedanst, gegeten en gedronken tot laet in den nacht, om vreugde te wekken; waer toe de Heer Brants veel bybracht, om dat hy een kenner en oeffenaer van de Muzyk was, en kunstigh op de Klavecimbel speelde. In dit genoegzaam eindigde ik myn verblyf in deze Stadt". De Bruin vertelt verder van een grooten sledetocht naar Moscou. Hij zelf reisde met den bekenden Abraham Kintsius, maar zijn bagage ging mede „onder de pakkaadje van den heer Brants". Zij deden onderweg vele plaatsen aan, waarbij de groote stad Wologda. Zij waren op 21 December vertrokken en kwamen op 4 Januari 1702 te Moscou aan. De reiziger had de beste aanbeveling van zijn beschermer, Burgemeester Nicolaas Witsen, Peter's goede vriend en raadsman, en zoo werd hij door den Tsaar met uitbundige hartelijkheid ontvangen. Er werd niets dan Hollandsch gesproken. De Bruin kreeg vele portretten te schilderen, o.a. van drie prinsessen van den bloede, die daartoe heur deftigste, te weten Hollandsche, kleeren moesten aantrekken. Hij is meer dan een jaar in Moscou gebleven, zoodat hij behalve aan tallooze andere feesten en partijen, ook deel heeft kunnen nemen aan groote feestelijkheden in Januari 1703, ter eere van een overwinning van den Tsaar op de Zweden. De Hollandsche kooplieden Lups en Brants uit Archan-gel, waren nu ook weer in Moscou. Welken staat zij daar voerden, wordt duidelijk wanneer men leest bij de Bruin, hoe Peter nu bij den een, dan bij den ander, niet alleen huiselijk kwam binnenloopen om een glas wijn of bier te drinken, maar hoe hij ook, als buitengewoon gunstbewijs, in hun groote huizen plotseling een inval deed met een gevolg van 200 tot 300 man, die dan onmiddellijk rijkelijk werden onthaald. Brants in het bijzonder verkeerde in blakende gunst.

Niet zeer lang is Christoffel na dien meer in Rusland gebleven. Bij Scheltema vinden we uit iets vroeger tijd vermeld⁴⁾, dat Peter na den ongelukkigen slag bij de Nerva in 1700, groote en belangrijke hulp vond bij vier van de voornaamste Hollandsche kooplieden, die hem steunden met geld en crediet. Dat waren Jan Lups, Herman Meyer, Christoffel Brants en van Gent (deze vermoedelijk een deelgenoot in het huis Egbert Thesing). Daardoor was de Tsaar in staat zijn leger weer te voorzien. Gedurende den Spaanschen successie-oorlog was in onze Republiek de

⁴⁾ „Rusland en de Nederlanden", dl. III, blz. 72 vv.

invoer van verscheidene Fransche goederen verboden. Dit bemmerde ook den invoer van wijn en brandewijn in Rusland, tot ergernis van Peter, die zijn kelders moest aanvullen. Om hem ter wille te zijn, verleenden de Staten-Generaal, bij resolutie van 1 Maart 1704, vergunning aan Lups, Thesing en Brants, om twee met geoorloofde goederen bevrachte schepen, onder Russische vlag naar Bordeaux te zenden, daar wijn te laden en dan rechtstreeks naar Archangel te varen²⁾. Tot deze uitreeding heeft Brants waarschijnlijk medegewerkt terwijl hij nog in Rusland was, maar spoedig daarna was hij toch in het vaderland terug.

Op 7 Mei 1704 werd hij als Christoffel Brant (niet Brants) te Amsterdam als poorter ingeschreven. Een jaar daarna, 20 Mei 1705, is hij getuige geweest bij het huwelijk van zijn oudste zuster Helena met Jacob Lups. Wanneer Scheltema (als voren dl. III, blz. 191) stilstaat bij den grooten naijver en de daaruit voortvloeiende beschuldigingen, welke omstreeks 1707 het gevolg waren van de bevoorrechting door den Tsaar van de Hollandsche handelshuizen Lups en Thesing, voegt hij er bij, dat Brants zijn zaken naar Amsterdam had verplaatst. Ook hij echter stond zoo hoog in de gunst van Peter, dat de kleinere firma's hier te lande daarover steen en been klaagden.

In 1712 heeft Brans weder een bezoek gebracht aan de bakermat van zijn geslacht. Op 12 Mei van dat jaar stond hij te Witmond, te zamen met zijn zuster Helena, de vrouw van Jacob Lups, als peet bij den doop van Emma Brantina, dochter van Enno Brants Wilke. Wellicht is hij toen doorgereisd naar Rusland, maar zoo dit niet het geval is geweest, dan heeft hij toch den Tsaar ontmoet. Te Greifswald in Pommeren, een op de Zwen veroverde stad, teekende Peter den 12den September 1712, de in het Russisch gestelde acte van Ridderschap, waarbij de aanzienlijke koopman Christoffel Brants, woonachtig te Amsterdam, die hem in vele gevallen belangrijke diensten had bewezen, werd gerechtigd om den degen aan zijn zijde te dragen, overeenkomstig de gewoonte in zijn land voor aanzienlijken.

Weinig tijds later in dat jaar was de aldus geridderde Brants in Amsterdam terug, want op 12 November 1712 werd hij eigenaar van een deftig huis op de Keizersgracht bij de Wolvenstraat, dat hij reeds eenigen tijd als huurder had bewoond, voor

²⁾ Ibidem, blz. 169, 170.

f 1675 per jaar. De geschiedenis van dit perceel, thans Keizersgracht 317 en bewoond door den eigenaar sedert 1917, Prof. Dr. H. Burger, is uitvoerig uit authentieke gegevens beschreven ¹⁾).

Over het tweede bezoek dat Peter de Groote aan ons land heeft gebracht, in 1717, kan ten eerste worden verwezen naar het meer genoemde werk van Mr. P. Scheltema en naar zijn boek „Peter de Groote in Holland en te Zaandam in 1697 en 1717” (Amsterdam, 1814, 2e druk 1842) ²⁾. Wij zullen ons hier voornamelijk bepalen tot hetgeen verband houdt met Brants.

Toen de Tsaar, thans op het toppunt van zijn macht, niet vermomd, maar met een groot gevolg, de grenzen van de Republiek naderde, werd hij tegemoet gereisd door een deftige deputatie uit de Staten van Holland, den Russischen gezant in Den Haag en Christoffel Brants. Zij brachten het echter niet verder dan Amersfoort, want Peter had in zijn ongeduld om het geliefde land, „de wieg van Rusland's grootheid”, terug te zien, zijn gevolg in den steek gelaten en was met slechts enkelen vooruitgesneld. Van ceremonieel wilde hij niets weten. Te Utrecht huurde hij een gewone trekschuit en daarin kwam hij op 16 December 1716, laat in den avond te Amsterdam. Scheltema vertelt nu, met gebruikmaking van het verhaal van den Zaauschen kroniekschrijver Noomen, aldus: „Hij liet de schuit doorschieten tot aan het huis van zijnen Resident (lees agent) Brants, op de Keizersgracht bij de Wolvenstraat, voor hetwelk hij in den avond aan den wal stapte, en waarin hij nachtverblijf nam. Des anderen daags werd hij door Heeren Burgemeesteren begroet, die den grooten Doelen tot een geschikt verblijf in gereedheid hadden doen brengen. Hij ontving dit bewijs van eere en aanbod met heuschheid, doch bedankte voor alle onthaal van Staats- en Stadswege. De heer Brants gaf op dien dag een prachtig middagmaal aan den Vorst en deszelfs gevolg, waarbij de Staatscommissie en

¹⁾ In het 17e Jaarboek (1919) van het Genootschap „Amstelodamum”, door Dr. Joh. C. Breen en A. W. Weissman. Daarbij ook vele platen.

²⁾ Schrijver dezès heeft in het maandblad van „Amstelodamum” van 1917, blz. 49, een samenvatting gegeven van het tweede bezoek. Voorts in het 17e Jaarboek van dat Genootschap (1919) blz. 31 vv., een opstel met bijzonderheden over beide bezoeken. Bovendien twee opstellen in het zeventide jaarverslag (1923) van de Vereeniging Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum, naar aanleiding van twee in dat museum aanwezige schilderijen.

de leden der Stadsregeering werden gevraagd. De gastheer diende den Czaar aan tafel; deze liet zich zoo diep in gesprekken in met de Hollandsche Heeren, dat het wachten aan Brants verdroot, die eindelijk verlof vroeg om te gaan eten en dit dadelijk bekwam. De Heeren spraken zeer hoffelijk, dan Peter zeide: „laat ons op zijn timmermans spreken”. Het was bij dezen maaltijd, dat de Czaar een glas bier gevraagd hebbende, zulks aan hem, naar de gewoonte van den tijd, met bescheid te doen, en eene groete werd toegebracht. Hij zeide: „ik ben met die Fransche complimenten niet gediend; geef mij de kan.” Na daaruit veel gedronken te hebben, gaf hij dezelve lagchende terug, met de woorden: „nu konde ik drinken zoo veel mij lustte zonder dat gij weet hoe veel.” Hij verkoos ook in dien nacht geen gebruik te maken van de ledekant, welke voor hem in gereedheid was gebracht, maar haalde de kussens over den vloer, en nam hier zijne nachtrust.”

Door dit verblijf van den Tsaar aller Ruslanden, genoot Brants dus de hoogste eer die een gewoon sterveling mocht wenschen, maar daaraan kwam plotseling een eind. Reeds den volgenden dag nam Peter, terwijl zijn gevolg in den Kloveniersdoelen was geherbergd, zijn intrek in de woning van Soloffihoff, het hoofd van een Russisch handelskantoor dat, naar wij meenen reeds in 1714, te Amsterdam was gevestigd. De bewoner moest het geheel ontruimen.¹⁾ Blijkbaar wilde de Tsaar geheel vrij zijn en geen gastvrijheid aannemen. Voor Brants echter moet dit zeer grievend zijn geweest en zoo hebben de tijdgenooten het ook opgevat. Vandaar waarschijnlijk het verhaal, dat echter niet op feiten steunt, van een hooglopende oneenigheid tusschen hem en Peter. Ook is hiermede de historie in verband gebracht van de „kunstkas”, het model van een Amsterdamsche patricisch huis, dat Brants reeds lang te voren, naar den wensch van de Tsaritsa, in

1) Ook de merkwaardige geschiedenis van dit perceel, Heerengracht 527 bij de Vijzelstraat, sedert 1888 bewoond door den tegenwoordigen eigenaar, den heer E. S. Labouchère, heeft Dr. Joh. C. Breen (17e Jaarboek van „Amstelodamum” 1919, blz. 73) uitvoerig beschreven. Curieus is de bijzonderheid, dat de toenmalige eigenaar (Soloffihoff was huurder), zich later in een rekest heft beklaagd, dat het huis door de Russen in Peters' gevolg zoo schrikkelijk was „beschadigt en ontramponceert”, dat de reparatie hem duizenden had gekost.

bewerking had gegeven. Hij had daaraan zeer veel ten koste gelegd en toen hij nu — zoo luidt het verhaal — het bedrag van f 30.000.— opgaf, was de zuinige Tsaar zeer boos geworden, waarop Brants hooghartig had geantwoord, dat hij het kunstwerk wel kon bekostigen en hij het dus zelf zou houden! Ziedaar, volgens de veel verbreide voorstelling, de aanleiding tot een heftige ruzie en van de verwijdering tusschen beiden.²⁾

In Januari en Februari heeft Peter ziek gelegen in het huis van Soloffihoff. Daar arriveerde op 13 Februari ook zijne gemalin, wier reis door de geboorte en den spoedig daarop gevolgden dood van een prinsje was vertraagd. In Maart begonnen de uitstapjes door het heele land. Toen Peter in het begin van April naar Frankrijk vertrok, bleef de Tsaritsa te Amsterdam, in het huis van Soloffihoff, daarna in den zomer op diens buiten in den Haarlemmerhout. Opmerking verdient dat Soloffihoff, die van ernstige corruptie was beticht, met al zijn boeken, gevangelijk naar Rusland werd opgezonden. Tegelijk was hij voorgoed uit de gratie.

Eerst in het begin van Augustus keerde Peter uit Frankrijk terug en daarop werd de goede verstandhouding met Brants, mocht die werkelijk ernstig verstoord zijn geweest, geheel hersteld. Hij werd met eerbewijzen en gunsten overladen. Eenige malen bracht de Tsaritsa een bezoek aan „Petersburg”. Peter zelf kwam daar meer dan eens en Brants mocht, in het laatst van Augustus, ten afscheid en ter eere van het keizerlijk paar, op zijn buitenverblijf een tuinfeest geven, dat door pracht en luister alles heeft overtroffen wat hier te lande ooit door een particulier was aangerecht.

Van 17 Augustus 1717 dagteekent het diploma waarmede

²⁾ Het bedoelde model van een Amsterdamsch huis, thans in het Rijksmuseum, is het rijkste in zijn soort. De verschillende vertrekken bevatten oorspronkelijk aangekleede figuurtjes en daardoor heeft het den naam van Poppenhuis verkregen. De initialen C. B., die van Brants, zijn op de zijwanden ingelegd. In de reeds vermelde bijdrage (17e Jaarboek van „Amstelodamum”) heeft schrijver dezès de groote waarschijnlijkheid verdedigd, dat het Poppenhuis, waaraan minstens 25 jaar moet zijn gewerkt, eerst na 1725, het sterfjaar van Peter, is gereed gekomen en dat het toen niet meer kon worden afgeleverd, zoo min als rijk versierde scheepsmoellen, welke Peter had besteld en die mede hier te lande nog aanwezig zijn.

Brants, wegens zijn zakelijke verdiensten in Rusland en hier te lande, in den erfelijken Russischen adelstand werd verheven met den titel Van Brants, en vereerd met een adellijk wapen: gevierendeeld, 1 en 4 van sabel met twee gekromde fasen van goud, de bovenste beladen met een vlam van hetzelfde; 2 en 3 van keel, boven een brandend hart van zilver, onder een noordstar van hetzelfde; een hartschild van keel met de zilveren noordstar; de tornooihelm versierd met een kleinood en bekroond met een adelaarsvlucht van sabel.

Daarop werd de Rijksedelman Christoffel van Brants ook verheven tot Hofraad en bij acte van 21 Augustus volgde zijn benoeming tot Resident van Zijne Czaarsche Majesteit te Amsterdam. ¹⁾

Op 30 Augustus 1721 is te Nijstad de vrede geteekend, die den langdurigen oorlog tusschen Rusland en Zweden besloot. De Tsaar uitte zijn innige voldoening over het voordeelige tractaat, dat zijn hoogste wenschen bevredigde, door groote festijnen. Bij een maskerade te St. Petersburg vertoonde hij zich als een Hollandsche zeeman, slaande op een trom. Prins Kourakin, de gezant in Den Haag, gaf in het Mauritshuis een reeks van feesten. Hierbij wilde de Resident te Amsterdam, Christoffel van Brants, Rijksedelman, Hofraad enz., niet achterblijven. Hij achtte het aan zijn eer verplicht om op grootsche manier feest te vieren. Op 9 en 10 December werden in den Binnen-Amstel vuurwerken afgestoken, zooals men ze in Amsterdam nooit had gezien. De stukken, waarbij een tempel van Jason, waren ontworpen door den architect en sierkunstenaar Simon Schijnvoet. Tegelijk werd in den naburigen Kloveniersdoelen ontzaglijk gegastreerd en gebanketteerd, en in het Rondeel was open hof voor alle Russen en voor de handelaars op Moscovië. Brants stond als een rijkaard bekend, maar de rekening van de kasteleines in den Doeelen, totaal bijna f 13.800.—, was hem toch al te gepeperd. Hij weigerde te betalen, de zaak kwam voor de schepenbank en werd door „drie goede mannen” beslecht. Zij waren kasteleins en ver-

1) De prachtige, fraai gecalligrapheerde adelsbrief, met het in kleuren uitgevoerde wapen en het groote rijkszegel, met Russischen en Duitschen tekst, in zijde gebonden, wordt in het Van Brants Rus-Hofje bewaard. Evenzoo het document van de benoeming tot Hofraad en de poorterbrieven.

minderden de nota met f 3600.—, waarna Brants f 10.206.— betaalde. ¹⁾)

Berichten over de nu volgende jaren ontbreken. In 1728 werd hij directeur van de Amsterdamsche Handel Maatschappij op Rusland. In dezen tijd is hij bedacht geworden aan zijn einde, want in datzelfde jaar kocht hij in de Luthersche Nieuwe kerk, „de ronde” op het Singel bij de Stroommarkt, zeven graven die hij tot een grafkelder liet inrichten. Achtereenvolgens maakte hij, op 3 Januari 1729 en 21 Juni 1732, testamenten en codicillen welke voor notaris A. Tzeeuwen zijn verleden. Zij zijn alle herroepen door het testament van 29 October 1732, bij denzelfden notaris. Slechts acht dagen later, op 5 November, is Brants in den leeftijd van ruim 68 jaren dezer wereld overleden. Op den 11den des avonds, bij fakkellicht, is hij in de genoemde, de Luthersche Nieuwe Kerk, te ruste gelegd. Hij had bepaald dat zijn graf eerst 50 jaar na zijn dood geopend mocht worden. Door een geweldige brand is dit kerkgebouw in 1822 volslagen verwoest en daarna in dezelfde gedaante herbouwd.

Brants was een zeer vermogend man. De taxatie dd. 19 Maart 1733 voor de collaterale successie, waarover de 20ste penning was verschuldigd, betreffende onroerende goederen en effecten in zijn bezit, bedraagt f 439.918.— en 17 stuivers. Het woonhuis op de Keizersgracht was geschat op f 65.000.—, het belendende op f 42.000; twee pakhuizen, genaamd „Mosco” en „Wologda”, op de Prinsengracht over de Looiersgracht, elk op f 13.000. In actiën van de Engelsche O.I. Compagnie was een waarde van ruim f 92.000 belegd. (Het geheele vermogen van Brants is deskundig becijferd op verre over de twee millioen).

Het laatste testament, van 29 October 1732, benoemde den achterneef Johan Enno Brants, luitenant, burger en koopman te Witmond, tot den voornaamsten erfgenaam. De nichten Helena en Machteld Hilken kregen ieder f 200.000. Aangezien zij bij den dood der erflaters nog ongehuwd waren, is de toewijzing van

¹⁾ In het Amsterdamsche Jaarboekje voor 1899 heeft G. van Rijn de geheele rekening meegedeeld, benevens het voor de zedengeschiedenis aardige verhaal van een familie, die aan den overkant op den Binnen-Amstel, voor de twee avonden een kamer had gehuurd om het vuurwerk en al de drukte te zien. (Zie ook Splitgerber in „De Oude Tijd” 1872, blz. 308).

f 100.000 ten behoeve van de kinderen, die zij vóór zijn afsterven mochten hebben, buiten effect gebleven. Nevens de voorgaande vloeit 'n ware stroom van legaten, tot een totaal van f 1.739.350. Goede vrienden en geloofsgenooten te Amsterdam werden ruim bedacht. De Luthersche predikant Johan Everhard Meyer en de heeren Hendrik en Willem Blankenhagen, de drie executeurs-testamentair, ontvingen ieder f 50.000 en nog emolumenten groot f 10.000. Ook de plaatsvervangende executeur Jonas Strösling kreeg f 50.000 en zijn zoon f 25.000. Aan ieder der vijf kinderen van zijn buurman op de Keizersgracht, den rijken oud-Burgemeester Willem Munter, werd f 30.000 toebedeeld. De Luthersche gemeente en hare instellingen werden goed bedacht, het weeshuis b.v. met f 10.000 en iedere wees met f 100. De twee Luthersche kerken te Archangel, die te Moscou en te St. Petersburg kregen f 2500, de laatste voor opbouw en instandhouding. Voor zoontjes van predikanten werden, bij wijze van studiebeurzen, gelden vastgelegd. De hoofdboekhouder, een huishoudster en ander dienstpersoneel, kregen flinke dotaties.

Ook verre verwanten in Oost-Friesland werden niet vergeten. De jonge Christoffel Holzapfel, zoon van Ds. Benedictus en Hilletje van Holy, ontving f 25.000, onder de bindende voorwaarde, dat hij zich Christoffel van Brants Holzapfel moest noemen, wat hij ook gedaan heeft. Brants had nog verscheidene andere peetkinderen. Aan zijn bijzonderen vriend Graaf Golowkin — die bij Peter's eerste verblijf hier te lande óók had leeren timmeren — werden alle portretten van den Tsaar en de hovelingen, welke de erflater bezat, toegewezen. Zijn zoon Christoffel Golowkin kreeg niet minder dan f 50.000 en zijn dochter mede een bedrag in roebels („Rus-geld”). Aardig zijn enkele beschikkingen ten bate van het geslacht Cruys. Een meisje, Johanna Christofora, ontving f 2500, ter vervanging van haar pillegift. De vader, Jan Cruys, „tegenwoordig tot St. Petersburg” zou f 15.000 beërven indien zeker schip, dat in Archangel werd uitgerust, in het jaar 1733 en bij het leven van den erflater in Holland aankwam. Werden deze beide voorwaarden niet vervuld, dan zou hij eigenaar worden van het heele schip. Zoo moet het dus gebeurd zijn. De hier genoemde Jan Cruys was een zoon van den beroemden admiraal Cornelis, de rechterhand van Peter en de stichter van de Russische zeemacht, ter eere van wien in de marinevlag als vrij kwartier een kruis werd opgenomen.

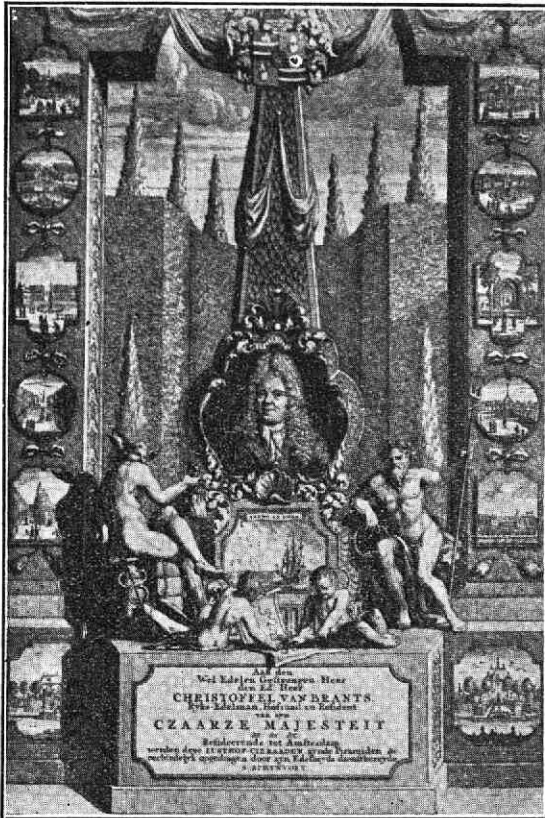
Een der voornaamste beschikkingen, bij afzonderlijk codicil van 17 Juli 1732 beschreven, betrof de stichting van het Van Brants Rus-Hofje, voor behoeftige oude vrouwen, niet onder de vijftig jaar, van de Luthersche gezindte. Het ontving 100.000 rijksdaalders of f 250.000 en bij 't daarop volgende testament nog f 50.000, als waarborgfonds voor brand en andere ongevallen. Brants is tenminste nog getuige geweest van den bouw. Daarvan getuigt een gedenksteen met zijn initialen en den datum 20 Mei 1732. Deze, de éérste steen natuurlijk, is in 1888 ergens in het onderhuis gevonden en toen in de regentenkamer ingemetseld. Aan de wanden van dit fraaie vertrek prijken de familieportretten van Brants, welke hij als onvervreemdbaar bezit aan de stichting heeft vermaakt. Het zijn die van hem zelf, van zijn ouders, zijn twee zusters en de nichten Hilken. Zij heeten alle te zijn geschilderd door den Arnhemmer Mathijs Wulfraet (1648—1724) of door zijn begaafde dochter Margareta (1676—na 1741). Het groote, fraai geschilderde portret van Brants, bekroond met zijn in hout gesneden en rijk gepolychromeerd wapen, neemt de eereplaats in. Hij doet zich hier voor als een kloek en zelfbewust man met energieke trekken onder de deftige allongepruik. De nichten Hilken, bij zijn dood nog ongehuwd, werden in de stichtingsakte voor het leven tot „regentinnen” benoemd, zij het dan „zonder de minste successie”. Zij hebben zich echter met het hofje nooit in het minst bemoeid. Deze onthouding wordt wel verklaarbaar, als men leest dat zij nog in het voorlaatste testament als de hoofdpersonen staan vermeld. Dat hebben zij vermoedelijk geweten of het ten minste vermoed, en het zal haar een bittere tegenvaller zijn geweest, toen die verre neef uit Oost-Friesland ten slotte als de meest bevoorrechte erfgenaam opdook. Hij erfde onder meer ook het huis op de Keizersgracht

Het „aanzienlijke” Van Brants Rus-Hofje werd gebouwd, onder leiding van den architect Marot, op de Joden (thans Nieuwe) Keizersgracht tusschen den Amstel en de Weesperstraat (nr. 28—44, benevens belendende perceelen). Ons bestek laat niet toe over het degelijke gebouw, noch over de stichting zelve, verder uit te weiden. Op 26 November 1833 is het eeuwfeest van de stichting plechtig gevierd (Jaarboek der stad Amsterdam voor 1833, door C. van der Vijver). Ieder jaar wordt de 1ste Augustus, de geboortedag van den stichter, voor de proveniersters tot een feestdag gemaakt. Aan het hoofd staan nog altijd, als regenten, de

oudste Luthersche predikant en twee daartoe verkozen ouderlingen.

Ten slotte keeren wij nog eens naar „Petersburg” terug.

Het buitenverblijf is gebouwd en aangelegd door Simon Schijnvoet (geb. in Den Haag in 1652, overleden te Amsterdam, 24 Aug. 1727), een veelzijdig begaafd man, die het grootste deel van zijn leven in Amsterdam heeft gewoond en gewerkt. Hij was achtereenvolgens adjunct des geregts, in 1703 werd hij buiten-

gewoon klerk aan de stadsschatkamer, later substituut-schout en hoofdprovoost van het Aalmoezeniersweeshuis. Buiten deze functies beoefende hij het teekenen en de graveerkunst. Hij schreef zinspreuken en gedichten en hij was eigenaar van een rijke ver-

zameling oudheden, munten en andere rariteiten „van natuur en kunst”. Gedurende zijn eerste verblijf hier te lande in 1698, heeft Peter bij zijn bezoeken aan geleerden en kunstenaars, ook het vermaarde kabinet van Schijnvoet bezichtigd en zich met hem onderhouden over bouwkunst. Als gevolg daarvan, meent men, moeten er Russen bij hem in de leer zijn geweest en wellicht leerlingen van Schijnvoet naar Rusland zijn gegaan. „Het is ten minste meermalen opgemerkt, dat de paleizen en lustsloten, door Peter gesticht, iets hebben van den zwaarmoedigen en met sieraden overladen trant van dezen, in vele opzigten, kundigen man” (Scheltema, II, blz. 220).

Hiermede is het hoofdbedrijf van Schijnvoet vermeld. Hij had een grooten naam als architect en in het bijzonder was hij bekend door het aanleggen van buitenplaatsen, aan den Amstel en aan de Vecht.

Het is begrijpelijk dat Brants na zijn terugkeer uit Rusland en zijn vestiging te Amsterdam, in aanraking is gekomen met Schijnvoet en dat deze toen de opdracht heeft gekregen voor den bouw en den aanleg van „Petersburg”. Er bestaat van hem een plaatwerk in twee dunne folio deelen, zonder begeleidenden tekst. Het eerste deeltje is getiteld: „S. Schijnvoets Voorbeelden der Lusthof-Cieraden zynde Piramiden, Eerzuylen en andere bijwerken”; het tweede (de aanloop als voren) „zijnde Vaasen, Pedestallen, Orangiebakken, Bloempotten en andere bijwerken, etc.” Te Amsterdam, bij H. de Wit in Hugo Grotius (zonder jaar). De platen zijn meerendeels gegraveerd door zijn broeder Jacobus Schijnvoet, voor een ander deel door den bekenden J. Goeree, een enkele door J. Ruyter.

Elk dezer deeltjes is opgedragen aan: Christoffel van Brants, Rijks-Edelman, Hofraad en Resident van zijn Czaarsche Majesteit, resideerende te Amsterdam etc., etc. etc. Daaruit volgt dat het prentwerk ten eerste valt te dateeren na 1717, toen Brants al die titels mocht voeren.

De rijk versierde opdracht in het eerste deeltje vertoont in het midden een gegraveerd portretje Van Brants met de allongepruik, overeenkomstig het door Wulfraet (of zijne dochter) geschilderde portret in het hofje, en blijkbaar naar dat schilderij vervaardigd. De zuil is bekroond met het wapen en ter weerszijden zijn in medaljons, telkens zes boven elkander, zeer klein alle twaalf voorstellingen van „Petersburg” uit „de Zegepraalen-

de Vecht" nagevolgd (daar de eerste druk van dit werk in 1719 verscheen, moet dat van Schijnvoet daarna in de wereld zijn gekomen).

Wij meenen te kunnen verwijzen naar „de Zegepraalende Vecht, wat de bedoelde origineele platen betreft. Op enkele is Peter met zijn gevolg voorgesteld, op een andere ziet men zijne gemalin statig zetelen te midden van geschoren heggen uit het tijdperk, terwijl het gevolg zich op eerbiedigen afstand beweegt.

Brants is blijkbaar Schijnvoet's beste cliënt en rijkste bouwheer geweest. In die verhouding bleven zij elkander trouw en zoo valt het ook niet te verwonderen, dat de kostbare vuurwerken, welke op kosten van Brants op 9 en 10 December 1721 in den Binnen-Amstel werden ontstoken, door Schijnvoet waren ontworpen. (Hiervan bestaan twee groote prenten naar Schijnvoet door J. Smit en trouwens nog andere. Zie M. 3702, v. R. 3539, 3541).

Hoe „Petersburg" na den dood van Brants in andere handen is overgegaan, wie de latere eigenaars zijn geweest en wanneer het buitenverblijf is verdwenen, zouden we niet kunnen zeggen. Het Aardrijkskundig Woordenboek van Van der Aa vermeldt: „ter plaatse waar „Petersburg" gestaan heeft, ziet men thans (1847) bosch. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaande een oppervlakte van 30 bund. 50 v. r. 20 v. ell., worden thans in eigendom bezeten door Vrouwe Douairière Hooft, woonachtig te Amsterdam".

In de kerk van Nigtevecht staat op een bank het woord „Petersburg".

Het voorafgaande moge beschouwd worden als een zoo compleet mogelijke levensschets van Brants met nieuwe bijzonderheden, de geschiedenis van de buitenplaats is hiermede niet volledig. Zij blijve ter aanvulling opgedragen aan anderen die, beter dan schrijver dezes, in de gelegenheid zijn daarover nog gegevens bijeen te brengen.

De voormalige Waalsche Kerk te Naarden.

Als men van den kant van Muiden komende, de vestinggracht over de ophaalbrug is overgegaan en het geheele panorama der stad Naarden binnen de wallen zich aan het oog voordoet, kan niemand het schilderachtige ontgaan, dat deze oude stad „zonder oudheden” kenmerkt. Deze toevoeging is niet geheel gerechtvaardigd; want in meer dan één straat treft ons een mooie oude gevel en overal heerscht de stemmige rust, die bij de oudheid past. Vergeet op uwe wandeling echter in geen geval het oude Mariaklooster, dat thans als kazerne dienst doet. Hier hebt gij een gebouw, dat na verschillende lotswisselingen te hebben ondergaan in zijn aanleg nog aan den kloosterbouw herinnert. Wanneer men van de drukke Marktstraat komende, de stille Kloosterstraat inslaat, is het een der laatste gebouwen aan de linkerhand. Thans een vierkant van aaneengerijde gebouwen, niet meer dan twee verdiepingen hoog, die een ruim binnenplein omsluiten. Het meest in het oog springende deel is het witgepleisterde koor der vroegere kapel, met de ramen, die nog aan kerkvensters herinneren; daarachter het bredere schip met onregelmatige rijen vensters zoowel aan Noord- als Zuidzijde, op de plaats, waar eenmaal grotere kerkranken waren, die trots latere bijmetseling hier en daar nog zichtbaar zijn. Indien gij geen oog hebt voor de bekoring van het oude gebouw, bezie het dan eens 's avonds bij maanlicht, als het plein rustig ligt en het kazernegetier is bedaard. Enkele lichtbundels schieten, daar waar de hoofdwacht is, uit het oude gebouw; doch verder is er niets, wat de stemming van de oude kapel ontwijdt; diep liggen de vensters in het silhouet der kozijnen, zacht knarst de windvaan op den top, zoodra een koeltje waait. Kan het gebouw zoo uwe belangstelling opwekken, laat mij dan iets van zijne geschiedenis vertellen.

Het oude klooster der Heilige Maria was van den derden regel van den Heiligen Franciscus en behoorde tot het Utrechtsche

kapittel; het schijnt een gesticht van ruimen omvang te zijn geweest ¹⁾. Eerst aan het kerkhof gevestigd, is het vandaar in het jaar 1460 naar de tegenwoordige standplaats overgebracht²⁾. Twintig jaren later brak de oorlog tusschen Utrecht en Holland uit. Een krijgslist bracht ten jare 1481 Naarden in de hand der Stichtschen. Er werd geplunderd en gemoord en zelfs het klooster werd niet gespaard; al wat de hand der zusters niet verborgen had, voerden de woestaards als buit mede. Wellicht was hun niet onbekend gebleven, hetgeen tot lof der Begijnen is aangeteekend, dat zij vele ingezetenen „wech holpen”. ³⁾ Of het convent gedeeld heeft in de ramp van het jaar 1486, toen bijkans de geheele stad van Naerden door een „onvoorsienelyk vijer verbrandt is” ⁴⁾ is evenmin zeker als de houding, die de meeneedige Spanjaarden in 1572 tegen zijne bewoonsters hebben aangenomen. Zooveel is zeker, dat het in goeden roep stond en met de Broeders des gemeenen levens betrekkingen onderhield ⁵⁾.

Over wat verder in de jaren van den tachtigjarigen oorlog met het klooster geschiedde, zwijgt de historie. Zooveel is zeker, dat het gedeelte, buiten de kerk en consistorie, tot Weeshuis werd ingericht van stadswege; of in de kerk in de eerste helft der 17e eeuw godsdienstoefening gehouden werd, is niet bekend. Hare geschiedenis vangt weder aan na den Munsterschen Vrede, toen de welvaart toenam en de magistraat met hulp der Staten den Walen binnen zijn stad toestond een eigen gemeente te stichten en de kloosterkerk in bruikleen aan hen afstond ⁶⁾.

De archieven der in 1819 gesupprimeerde Waalsche gemeente, vermelden daarover het volgende: op de classis der Waalsche gemeenten te Leiden stelden zich afgevaardigden van de stad Naarden voor, ouderlingen van de Vlaamsche Kerk, voorzien van de geloofsbrieven van den magistraat om aan de classis 't volgend reëlas te doen: hun lastgevers wenschten in Naarden een kerk op te richten, in welke in de Fransche taal gepreekt werd, omdat de

1) Slichtenhorst. Tooneel van Holland, bladz. 317.

2) Slichtenhorst. Tooneel van Holland, bladz. 325.

3) Heda, Hist. pag. 296.

4) Boxhorn: 326.

5) Wasenberg—Embrica. 175.

6) Dit blijkt uit een acte van 1845 gesloten tusschen de gemeente Naarden en het rijk, waarbij weeshuis en kerk om niet aan het rijk werden afgestaan.

lakenfabrikanten klaagden over het verval van hun handel in verband met het feit, dat hun werklieden, voor het meerendeel Waalen, niet in eene stad wenschten te wonen, waar zij 't woord Gods niet in hun eigen taal hoorden preeken. Zij wilden zich richten tot de Staten-Generaal met het verzoek, hun aanstaanden predikant een levensonderhoud toe te staan, dat de stad zelve niet kon bekostigen. Zij verzochten de classis om afgevaardigden te benoemen, die zich met hun zouden kunnen vereenigen, om zekerder te zijn van een goeden afloop. De classis benoemde hiertoe de afgevaardigden van Amsterdam en van Delft. Maar het oogenblik, waarop men van de Staten een toeslag wenschte te ontvangen, scheen niet gunstig gekozen; men moest ten minste nog vijf lange jaren wachten, voordat het doel bereikt werd. Intusschen verergerde de toestand; verschillende lakenwevers hadden de stad reeds verlaten. Den 20en Augustus 1651 verwoegden zich één burgemeester en twee schepenen van Naarden aan het consistorie der Waalsche kerk te Amsterdam om den toestand uiteen te zetten en te vragen of de Amsterdamsche predikanten hun te hulp wilden komen, terwijl zij intusschen wachtten op een toelaag van de Staten-Generaal, die vermeerderd met de f 300, die zij besloten hadden, zelf jaarlijks bijeen te brengen, hen in staat zou stellen, aan een predikant een behoorlijk levensonderhoud te kunnen aanbieden. De predikanten van Amsterdam verbonden zich gaarne om zich elken Zondag naar Naarden te begeven, ieder op zijn beurt, ten einde te kunnen oordeelen over het aantal hoorders en daarvan rapport uit te brengen op de volgende Synode.

In de daarop volgende maand September werd de Synode met de zaak in kennis gesteld door brieven van den magistraat. De Synode verzocht de predikanten van Amsterdam en Utrecht voort te gaan met hun geregelden diensten te Naarden en benoemde afgevaardigden, die zich met die van de stad Naarden zelf tot de staten van Holland zouden wenden tot het verkrijgen der gevraagde subsidie. De zaak verliep naar wensch en den 27en April 1652 koos eene classicale vergadering, die te Amsterdam vergaderd was, twee ouderlingen en twee diakenen die den volgende dag in de kerk te Naarden voorgesteld en in hun dienst den daaropvolgenden Zondag bevestigd werden, om met den te kiezen predikant het eerste consistorie te vormen.

De eerste predikant was Jean Mathon, die van Groede ko-

mende, den 4en Aug. 1652 zijn intrede hield, na bevestigd te zijn door Ds. Godfried Hotton van Amsterdam. Hij stierf in 1653 aan eene apoplexie en was de eerste, die in de juist in graven verdeelde ruimte der kerk begraven werd. Zijn grafsteen is bij de latere verbouwing der kerk verwijderd en ligt thans in de groote kerk, waarheen ook de steen der familie Thierens is overgebracht. Zijn opvolger, Ds. Jean Louis Grouwels (1653—1678) heeft de Waalsche gemeente tot bloei gebracht. Reeds in zijn eerste jaren bewerkte hij, dat er een Waalsche Synode te Naarden gehouden werd; en wellicht is zijn ijver de aanleiding geweest, dat een aantal Waldenzen, die na de heftige vervolgingen in 1655 uit Piémont in Nederland kwamen, aan de zorgen der Waalsche gemeente van Naarden werden toevertrouwd. Les Vaudois réfugiés de la Vallée du Piémont, ont le plus contribués à l'accroissement de cette église ¹⁾. Soutenus par l'état ils furent envoyés dans cet endroit et confiés à nos soins. A eux se joignèrent un peu plus tard les réfugiés Français, qui s' établirent dans toutes les villes, ou le culte s'exerçait dans leur langue ²⁾. Deze mededeelingen geven eenige aanduiding, waarom de groote Moravische paedagoog, J. A. Comenius den 22 November 1670, in 't koor der kerk begraven is. De Waldenzen waren nauw verbonden met de Tsjechische en Moravische Broeders, wier eerste bisschop door den Waldenzer Stephanus tot zijn ambt gewijd was. De nauwe relaties tusschen Grouwels en Hotton eenerzijds, en den laatsten en Comenius anderszijds maken het zeer waarschijnlijk, dat de laatste Naarden bij zijn leven goed gekend heeft en er begraven wilde worden. Trouwens dit kan ons blijken uit het feit, dat Dr. Grouwels f 15.— voor het graf van den man betaald heeft, die bij zijn overlijden de rij der bisschoppen van de Boheemsche broedergemeente afsloot. Hij sloot — zooals hij zeide — de deur achter zich toe. In het geheel heeft een tiental predikanten de Waalsche kerk gediend, van wie Ds. Souchay en Ds. Chevallier, de zoon van den Groningschen hoogleeraar van dien naam, de bekendsten na Grouwels geweest zijn, Pierre Merkus, de zoon van Ds. J. G. Merkus, bracht het onder koning Willem I tot gouverneur-generaal van Indië; zijn krachtig optreden

¹⁾ Souvenir historique touchant l'églisé Wallonne de Naarden, receuilli par madlle Anosi du sermon d'adieu de son père, Mr. J. U. Anosi.

²⁾ Idem.

had ten gevolg, dat de Molukken en Nieuw-Guinea voor ons behouden bleven. De kerk, die door de familie Grouwels en andere leden met schenkingen begiftigd was, bloeide nog tot laat in de 18e eeuw. Het schijnt, dat de Fransche tijd haar den nekslag gaf, maar het is ook mogelijk, dat de laatste predikant Ds. J. U. Anosi niet goed in staat was zijne kudde bijeen te houden. In 1772 werd voor *f* 800 een orgel met beschot gekocht en in de kerk geplaatst. De eerste organist verdiende *f* 42 per jaar, waarvoor hij het instrument moest bespelen en onderhouden. In 1782 werd Cornelis van Leeuwen aangesteld, die van *f* 30 tot *f* 50 zou krijgen, al naar den opbrengst der plaatsenuur — alleen bij ziekte of avondmaal in de Duytsche kerke bestond er wettige verhinderings het instrument te bespelen. Zeer voordeelig voor de kerk was het pension français van Mad. Serrière, die omstreeks 1798 bijna *f* 20 aan plaatsenuur betaalde. Behalve de zes rijen stoelen, die in 't ruim der kerk stonden, waren er nog zijbanken voor mannen en vrouwen, een vrije bank achter de stoelen, en een eeregestoelte voor den magistraat tegen den muur die aan den „weeshuistuin” grensde. — „Wijzelf”, zegt Anosi in zijn laatste preek, „zijn ook nog getuige geweest van een deel der voorspoed gedurende de eerste jaren van onzen dienst; de ongelukkige dagen (van den Franschen tijd), die dan aangebroken zijn, hebben niet weinig bijgedragen tot het kwijnen onzer kerken en tot het te niet gaan der minst talrijke. De onze gaat thans ook dit lot deelen, daar haar verval geen herstel meer toelaat. Zoo wij haar al niet hebben kunnen redden van vernietiging, zoo hebben wij ten minste de troost haar tot onze dagen in stand te hebben gehouden”. Ds. Anosi woonde in de Turfpoortstraat in het voormalige diaconiehuys ¹⁾. Volgens Z. M. besluit van 19 Aug. 1817 moest de predikantsplaats met het vertrek van Ds. Anosi voor gesupprimeerd worden gehouden en de gemeente geacht vereenigd te zijn met de Nederduitsch Hervormde gemeente. Reeds den 20 Aug. 1808 had Anosi zijn emeritaat wegens gezondheidsredenen aangevraagd; maar toen het ministerie de gemeente dreigde op te heffen, trok hij zijn aanvraag weder in. In 1818 werd hij benoemd tot predikant aan de garnizoenskerk te Luik; toen hij om gezondheidsredenen deze benoeming afsloeg, vond de regeering daarin aanleiding hem den 1sten Jan. 1919 voor emeritus te verklaren.

¹⁾ Volgens J. A. van Eyken Nieuwkerk.

Den 5en Juli 1819 hield hij zijn afscheidspreek, maar hij bleef lid van de commissie, die de fondsen der kerk beheerde en de liquidatie moest regelen. De zwakke dominee verliet in 1819 Naarden voor Loenen op de Veluwe en overleed — krakende wagens loopen het langst! — aldaar in 1855, in den ouderdom van 93 jaren, na dus nog zes en dertig jaren het pensioen van f 750 te hebben genoten, even groot als zijn tractement, dat de staat hem had toegestaan.

De inventaris der kerk werd verkocht; het orgel bracht f 500.— op; preekstoel en balustrade werden aan de nieuw op te richten kerk in Bussum geschonken 1). De Fransche tijd werkte ruineerend op 't effectenbezit; in 1809 werd dit getaxeed op f 7700; in 1818 op f 1392. Vandaar, dat bij de liquidatie de activa nauwelijks opwogen tegen de passiva en deze slechts met f 136 overtroffen. Aan haar eind behoorden tot de kerk de dertien gezinnen van J. P. Thierens en van Croogh, ouderlingen, J. J. Thierens en Chr. Boucher, diakenen; van der Burg, Wedekind, Holland, la Perre, Souchay, van Pabst, Scheidius en Hameling. De laatste doopelinge, Niesje Dieuwertje, dochtertje van J. J. Thierens en Niesje Duwekaat, werd reeds twee dagen na hare geboorte gedoopt, den 3 Jan. 1819, dus eigenlijk reeds na de opheffing der kerk. De officiersfamilie Thierens was, van het begin af, een der steunpilaren der kerk, die talrijke ouderlingen en diakenen in hare opeenvolgende geslachten leverde. Aan haar herinnert de Thierensweg; de familie zelf stierf in 1885 uit.

De stad Naarden zelf heeft zich steeds grootmoedig jegens de kerk gedragen; daarvan getuigt een houten wandschild 2) uit het jaar 1764: *En mémoire Perpétuelle des Pieux Soins, et des dépenses, qu' ont Emploiez les vénérables Bourguemaitres de cette Ville et la consistoire à rétablir cette église* 3) en eene aanteekening uit „le livre des biens et fonds”: *la ville donna en 1789 f 400.— pour la réparation de notre église*. Gedurende het tijdvak van 1732—1747 waren opnieuw Waldenzen in Naarden gekomen, die in het Weeshuis werden opgenomen. „L'état a paye au consistoire le Somme de f 11550.— pour l'entretien de 32 Vandois”. 4).

1) Cf: een Honderdjarige, door generaal A. N. J. Fabius, die gewoonlijk onder het pseudonym E. T. Buis schreef.

2) Thans in het Comeniusmuseum.

3) Taalfouten blijven voor rekening der schenkers van het wandschild.

4) Livre des biens.

Bij de liquidatie werden bijbels, stoelen, 17 kandelaars, zelfs ook de testen verkocht. De familie Anosi kocht het tafellaken voor den avondmaalsdienst en de fam. Thierens andere souvenirs der kerk.

Het gebouw, dat in minder goeden toestand verkeerde, kwam thans weder aan de gemeente terug en diende nog tot 14 Maart 1810 voor de godsdienstoefeningen der Luthersche gemeente. Toen het daarvoor te bouwvallig werd, gebruikte de stad het te haren behoeve als „fabriek” 1). Een gedeelte van het schip achteraan, diende als bergplaats. De stad had eenige jaren te voren, in 1816, garnizoen gekregen en dit ondergebracht in het „Weeshuis”. Een werkplaats tot onderhoud van de bij het stadsbestuur in beheer zijnde gebouwen, waaronder toen ook de voormalige gasthuiskerk, later waag en in 1845 2) hoofdwacht behoorde, was dringend noodig tot onderhoud der gebouwen. Over de verdere lotgevallen van het gebouw gelieve men mijne artikelen te lezen in Oct.-Dec. 1925 in de Naarder Courant, verschenen onder het opschrift: het graf van Comenius.

Ziedaar de geschiedenis dezer historische plek. Daar, waar voorheen de Marianonnekens zedig rondgingen of met een bootje de zoute gracht overstaken om den moestuin van het klooster te bereiken: waar in den kloosterhof allerlei geneeskruiden werden geteeld, waar later het kerkgezag der Walen, Waldenzen en Hugenooten weerklonk, heeft nu de grimmige Mars zijn intrek genomen! Maar toch heeft het legerbestuur intuïtief een zekere piëteit voor de vroegere bestemming bewaard; aan het uiterlijk is weinig of niets gemoderniseerd en ten avond, als het gewemel der uniformen en het gezoem der militairen voorbij is, ja, dan kan men hier mijmeren over wat vroegere geslachten hier vol piëteit en godsdienstzin tot stand brachten 3).

Amsterdam.

R. A. B. OOSTERHUIS.

1) Timmerwerkplaats.

2) De staat schonk dit gebouw in 1845 om niet aan het rijk; tegenwoordig betaalt zij er f 300 huur voor.

3) Een afbeelding van het interieur gedurende den tijd van haar bestaan is niet bekend; die van het Comenius museum zijn na 1871 gemaakt.

INHOUD.

1.	Naamlijst	blz.	V
2.	In memoriam Mr. H. J. Doude van Troostwijk door Jhr. J. K. Lampsins van den Velden	„	X
3.	Verslag van den Secretaris	„	XI
4.	Rekening van den Penningmeester	„	XIII
<hr/>			
5.	De Dood van Floris V beschreven door Melis Stoke met toelichting en aantekeningen van Dr. Alberta J. Portengen	„	I
6.	Historische landschappen in de gouw Niftarlake, welke volgens de overlevering verband houden met den dood van Graaf Floris V, door Dr. J. A. Portengen	„	9
7.	Hemony Klokken in de Vechtstreek, door A. Th. Vis	„	14
8.	Baambrugge, door J. G. Th. Grevenstuk	„	19
9.	Christoffel Brants en zijn buitenverblijf „Peters- burg” door J. F. L. de Balbian Verster	„	41
10.	De Voormalige Waalsche Kerk te Naarden door Dr. R. A. B. Oosterhuis	„	58
